

Yönetim ve Organizasyon Alanında Kuram Geliştirme Yönelimli Araştırmanın Üç Öncül Geleneği: Langley, Eisenhardt ve Gioia Yöntemleri ¹

Ozan AĞLARGÖZ ²

Başvuru Tarihi: 14.11.2022

Kabul Tarihi: 22.12.2022

Makale Türü: Derleme

Öz

Bu çalışmanın amacı yönetim ve organizasyon alanında kuram geliştirme yönelimli araştırmanın üç öncül geleneğinin betimlenmesidir. Kuramın akademik çabaların hem tetikleyicisi hem de sosyal olguları açıklayabilmemizi sağlayan çıktısı olduğu açıktır. Kuram aynı zamanda bilimsel bilgi birikimi ile uygulama arasında bağ kurulmasını sağlayan önemli bir etkidir. Akademik bağlamda kurama atfedilen önemli role rağmen, görgül materyale dayalı kuram geliştirme sistemiğine ilişkin bilgi birikimi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Çalışma bu açığı gidermek amacıyla yönetim ve organizasyon alanından hareketle kuram geliştirme yönelimli, geliştiricilerinin soyadlarıyla anılan üç yöntemi, örnek araştırmalara da yer vererek detaylı olarak betimlemektedir. Çalışmada betimlenen yöntemlerin sosyal bilimlerin diğer alanlarında da uygulanmasının, var olan kuramların geliştirilmesi ve yenilikçi kuramların ortaya konması çabalarına katkı sağlayarak karmaşık sosyal olguları anlamamızı kolaylaştırması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nitel Araştırma, Kuram, Kuram Geliştirme, Langley Yöntemi, Eisenhardt Yöntemi, Gioia Yöntemi

Atıf: Ağlargo, O. (2022). Yönetim ve organizasyon alanında kuram geliştirme yönelimli araştırmanın üç öncül geleneği: Langley, Eisenhardt ve Gioia Yöntemleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 57-80.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, ozanaglargoz@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5523-4451

The Three Pivotal Traditions of Theorizing-oriented Research in the Management and Organization Field: Langley, Eisenhardt, and Gioia Methodologies

Ozan AĞLARGÖZ³

Submitted by: 14.11.2022

Accepted by: 22.12.2022

Article Type: Review

Abstract

The purpose of this study is to describe the three pivotal traditions of theorizing-oriented research in management and organization. It is self-evident that theory is not only the trigger of academic efforts but also the output used to explain the social phenomena. The theory is also crucial in linking scientific knowledge with practice. Although the essential role attributed to theory in the academic context is recognized, systematic knowledge of theorizing based on empirical material tends to be limited. To fill the gap, three theorizing-oriented methodologies in management and organization, which are named after their developers' surnames, were described in detail by providing representative studies. Applying the methodologies described in this study to various fields in social sciences will support efforts to both modify existing theories and develop new innovative theories, thus enabling us to understand complex social phenomena surrounding us.

Keywords: *Qualitative Research, Theory, Theorizing, Langley Methodology, Eisenhardt Methodology, Gioia Methodology*

³ Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, ozanaglargo@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5523-4451

Giriş

Nitel araştırma kavramı birey veya bireylerin günlük yaşamlarında yaptıklarının ve yaptıklarına yükledikleri anlamın keşfedilmesi ve betimlenmesi amacı güden araştırma çabalarını tanımlamak için kullanılmaktadır (Erickson, 2017). Erickson (2017) bu tanımdan hareketle nitel araştırmanın tarihsel kökenini Herodotus'un eserlerine kadar götürülebileceğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Charles Darwin, Christopher Columbus ve Sigmund Freud'u örnek olarak gösteren Suddaby (2006), keşiflerin riskli çabalar barındırdığını, fakat örnek olarak gösterdiği kişilerin farklı yollarla da olsa risk alıp nitel araştırma yapmaya giriştiklerini belirtmektedir. Yakın döneme ilişkin olarak Denzin ve Lincoln (2017) nitel araştırmanın tarihsel gelişiminin sekiz aşamalı ve oldukça çalkantılı bir süreçte gerçekleştiğini belirtmektedir. Denzin ve Lincoln (2017), içinde bulunduğumuz 2016 yılı ve sonrasındaki dönemi belirsiz ve ütöpik bir zaman dilimi olarak nitelendirmekte, fakat nitel araştırma yöntemleriyle⁴ yürütülen araştırma sonuçlarının toplumsal bağlamda daha fazla duyulmaya başlandığının da altını çizmektedir.

Yönetim ve organizasyon alanında hem sıkıcı hem de katkı (pratik ve kuramsal) potansiyeli düşük bilgi üretiminin daha kapsamlı sorunların çözümü için kısıtlayıcı bir etken olduğu dile getirilmektedir (Alvesson ve Spicer, 2016; Alvesson ve Sandberg, 2013; Willmott, 2011; Grey, 2010). Yakın zamanda kaybettiğimiz ünlü yönetim düşünürü Andrew (Andy) Van de Ven (1945-2022) araştırma çabalarıyla bilimsel ve uygulamaya dönük bilgi birikimine nasıl katkı sağlanması gerektiğine ilişkin sorunu, özellikle uygulamaya dönük eğitim veren alanlar açısından günümüzde de önemini koruyan bir zorluk olarak nitelendirmektedir (Van de Ven, 2007). Fakat, geçtiğimiz yirmi yıllık dönemde yönetim ve organizasyon alanında nitel araştırma yöntemlerinin daha fazla kabul gördüğü, nitel yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmaların toplumsal etki yarattığı ve geliştirilen yeni kuramlar aracılığıyla sosyal olguları anlama kapasitemizin geliştiği de unutulmamalıdır (Gehman, Glaser, Eisenhardt, Gioia, Langley ve Corley, 2018). Bu çalışmada yönetim ve organizasyon alanında kuram geliştirme yönelimli nitel araştırmanın üç öncül geleneği üzerinde durulacaktır. Görgül akademik çabaların etki değeri yüksek saygın mecralarda kabul görmesinin, çeşitli etkenlerin yanı sıra, çalışmaların kuramsal katkı potansiyeliyle doğru orantılı olduğu düşünülebilir (Sandberg ve Alvesson, 2021). Bu çalışmada özellikle Türkiye bağlamında nitel paradigmayı benimseyen araştırmacıların kuramsal katkı sağlayabilmek için izleyebilecekleri alternatiflerin genişletilmesi hedeflenmektedir. Çalışma kapsamında öncelikle yönetim ve organizasyon alanında nitel araştırmaların genel görünümü hakkında bilgi verilecek, kuram ve kuram geliştirme kavramları açıklanacak, kuram geliştirme açısından gömülü kuramın önemi vurgulanacak, yönetim ve organizasyon alanında kuram geliştirme yönelimli araştırmanın üç öncül geleneğine ilişkin detaylı bilgi verilip yöntemler örneklendirilecek ve çalışma sonuç ve değerlendirme bölümüyle son bulacaktır. Çalışmanın yönetim ve organizasyon alanından hareketle sosyal bilimlerin özellikle işletme gibi uygulamalı alanları başta olmak üzere tüm disiplinlerine katkı sağlaması beklenmektedir.

Yönetim ve Organizasyon Alanında Nitel Araştırmaların Genel Görünümü

Nitel araştırma yöntemleri uzun yıllar ileri sürülen savların yeterince görgül olarak desteklenemediği gerekçesiyle eleştiri konusu yapılmıştır (Gioia, Corley ve Hamilton, 2013). 1970'li yılların sonunda yaptığı bir değerlendirmede Van Maanen (1979a) nitel araştırma yöntemlerinin sosyal bilimlerin hiçbir alanında genel kabul gören bir tanımının olmadığını, nitel araştırma yöntemi kavramının ise sosyal dünyada meydana gelen olguları anlayabilmek amacıyla betimleme, deşifre etme ve tercümeyi içeren yorumlayıcı teknikleri içinde barındıran şemsiye bir kavram olarak tanımlandığını belirtmektedir. Söz konusu dönemde Van Maanen (1979a) yönetim ve organizasyon alanında nitel araştırma yöntemlerinin yeterince kabul görmediğinin altını çizmekte ve alandaki akademisyenlere nitel araştırma yöntemlerini daha yoğun bir şekilde kullanmaları

⁴ Anlatımda akıcılığı sağlamak amacıyla bu çalışmada yöntembilim ve yöntem kavramları eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Görüşme, gözlem, belge incelemesi ve süreç çıktısı gibi nitel veri elde etme araçları ise teknik olarak isimlendirilmiştir.

yönünde çağrı yapmaktadır. Van Maanen'in (1979a) çağrısından yaklaşık 20 yıl sonra nitel araştırma yöntemlerinin yönetim ve organizasyon alanındaki durumuna ilişkin yaptıkları değerlendirmede Lee, Mitchell ve Sablynski (1999), nitel yöntemlerin alandaki taraftarlarının kısıtlı düzeyde kaldığının, çoğunluğun çekinik tutumunun sürdüğünü belirtmektedir. Lee ve diğerleri (1999) sonrasındaki on yıllık döneme ilişkin yaptıkları değerlendirmede ise Bluhm, Harman, Lee ve Mitchell (2011) yönetimi ve örgütleri anlama çabasıyla alanda yeni yöntemlerin, özellikle de nitel yöntemlerin daha sıklıkla kullanılmaya başlanıldığını belirtmekte, ivmelenen gelişmenin belli düzeye geldiğini, nitel yöntemleri kullanan akademisyenlerin çabalarıyla bu eşğin de aşılabileceğine inandıklarını ifade etmektedir. Nitel verinin, değişimin kaçınılmaz olduğu dinamik karakterli süreçleri daha kapsamlı bir şekilde anlamamızı kolaylaştıracağı gelişim ivmesinin altında yatan önemli bir etkidir (Langley ve Abdallah, 2016).

İşletme alanının birçok disiplinde nitel araştırma yöntemlerine olan ilginin giderek arttığı belirtilmektedir. Fakat bu artışı radikal bir dönüşüm olarak nitelendirmek yersiz olur (Cassell, Cunliffe ve Grandy, 2018). Cassell ve diğerleri (2018, s. 2) Kuzey Amerika, Avrupa ve dünyanın diğer coğrafyalarında nitel araştırma yöntemlerinin gelişme düzeyinin farklı olduğunu belirtmekte, Üsdiken'den (2014) hareketle ABD menşeli dergilerde Avrupa menşeli alternatiflerine göre daha az nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiş çalışma yayımlandığını ifade etmektedir.

Yönetim ve organizasyon alanındaki etkili akademik dergilerin gerçekleştirdikleri değerlendirmeler ışığında yaptığı yorumda Van de Ven (2007) akademik araştırma çabalarının uygulamaya dönük sorunları çözmede giderek daha az fayda sağladığını, bilim ve uygulama arasındaki açığın özellikle yönetim ve organizasyon alanı açısından giderek genişlediğini vurgulamaktadır. Kuramsal psikoloji ile uygulamalı psikoloji arasında kurulması gereken ideal etkileşime ilişkin yaptığı değerlendirmede Lewin (1951, s. 169), iyi kuramdan daha pratik başka bir şey olmayacağını ileri sürmektedir. Yönetim ve organizasyon alanında çalışan akademisyenler için ikili bir işlevselliğin gereğinin altını çizen Van de Ven (1989) bunun bir yönünün bilimsel bilgi birikimine katkı, diğer yönünün de yönetim işiyle uğraşanların uygulamalarına katkı olduğunu belirtmektedir. Van de Ven (1989) söz edilen katkı için araştırma tasarımlarının uygulamada ortaya çıkan sorunları anlayabilecek yakınlıkta olmasının önemini altını çizmektedir.

Nitel Paradigma Bağlamında Kuram ve Kuram Geliştirme

Kuram kavramının etimolojik köklerine gidildiğinde Latince *theoria* ve Yunan dilindeki *theoria* veya fiil hali olan *theorein* eylemine gönderme yapıldığı, buradan hareketle köken itibarıyla kavramın bakmak, gözlemlemek, görmek veya düşünmek gibi anlamlara gelebileceği ifade edilmektedir (Abend, 2008). Birçok değerlendirme sürecinde kuram veya kuramsal katkı araştırma sonunda ortaya konan akademik çıktının kalitesini ve katkısını değerlendirmede kullanılan temel ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır (Cornelissen, Höllerer ve Seidl, 2021). Bu nedenle bu bölümde öncelikle kuram kavramı açıklanmaya çalışılacak, daha sonra kuram geliştirme konusu üzerinde durulacaktır.

Eisenhardt'a göre kuram belli bir olguyu açıklamaya odaklı kavramlar ve kavramlar arası ilişkiler ile bunları birbirine bağlayan mantığın bileşimidir (Gehman ve diğerleri, 2018). Langley (1999), Weick'in (1979) sıraladığı özelliklere katılmakta ve kuramın sahip olması gereken nitelikleri doğruluk, yeterlilik, genellenebilirlik ve fayda şeklinde ifade etmektedir. Corley ve Gioia'ya (2011, s. 12) göre kuram, "belli bir olgunun neden ve/veya nasıl olduğunu açıklayan kavramların ve kavramlar arası ilişkilerin ifade edilmiş halidir." Kurama atfedilen farklı anlam ve işlevlerin aslında kavramın anlamının aşınmasına yol açtığı da göz ardı edilmemelidir (Shapira, 2011).

Weick'a (1995) koştur bir düşünceyle, kuram kavramına ilişkin genel kabul görmüş tek bir tanımın olmamasından hareketle Sandberg ve Alvesson (2021) öncelikle kuramdan ne beklenilmesi gerektiğinin belirlenmesinin, bir başka ifadeyle bilimsel bağlamda belli bir bilgi birikimini kuram olarak nitelendirilebilmek için gereken yapısal özelliklerin üzerinde durmaktadır. Sandberg ve Alvesson (2021) bu bağlamda yedi yapısal özellik tanımlamıştır. (1) Kuramın öncelikle bir amacı olmalıdır. Amaç açıklama, anlama veya yeniden değerlendirme olabilir. (2) Kuram belli bir olguya ilişkin olarak yapılandırılmalıdır. (3) Kuram söz konusu olguya ilişkin kavramsal bir sınıflandırma düzeyini içermelidir. (4) Kuram entelektüel bir iç görüş sunabilmelidir. Kuram herkesin bildiğinin ötesinde bir bilgi birikimidir. Okuyucuyu anlamaya çalıştığı olguya ilişkin farklı bakış açılarıyla tanıştırmelidir, genel kabul görmüşlükleri sorgulatmalıdır. (5) Kuramın bilimsel ve uygulama açısından ilginlik düzeyi yeterli olmalıdır. (6) Kuramda belli düzeyde görgül desteğin varlığı önemlidir. (7) Kuramın odaklanılan olguya ilişkin olarak nerede başlayıp nerede bittiği belli olmalı, bir başka deyişle etkisinin sınırları çizilebilmelidir. Güçlü, bir başka ifadeyle uyumlu ve yeterli kuram, inandırıcı görgül materyalden hareketle elde edilmeli, zengin ve beklenmedik iç görüşler sağlamalıdır (Eisenhardt, Graebner ve Sonenshein, 2016). Kuramdan beklenen, belli bir olguya ilişkin net bir çerçeve sunması, olguyu meydana getiren bileşenler arasındaki etkileşim ve ilişkileri açıklaması, bağlamsal koşullar hakkında bilgi vermesi ve olguyu oluşturan bileşenlerin üzerinde durulmasının önemini açıkça ortaya koymasındır (Campbell ve Wilmot, 2017).

Nitel yöntemde araştırılan olgu, bu olguyu doğrudan yaşayanların deneyimlerinden hareketle betimlenmeye çalışılmakta; konuşma, söz ve metinle başlayan süreç yeniden olguyu betimlemek için konuşmaya, söze ve metne dönmektedir (Gephart, 2004). Bu dönüşüm sürecinde kuramın varlığı veya yokluğu belirleyici bir etkiye sahiptir. Kuram kavramına atfedilen anlam, kuram geliştirmenin önemini ortaya koymaktadır. Kuram geliştirme yönelimli araştırma, var olan kuramı test etmek yerine olguyu betimleyen kuramın geliştirilmesine odaklanan araştırma çabalarıdır (Dul ve Hak, 2008). Weick (1995) kuram ve kuram geliştirme arasındaki farka dikkat çekmekte, kuramın sonuç, kuram geliştirmenin ise süreç olduğunu belirtip sürece odaklanmanın öneminden söz etmektedir. Weick (1989) kuram geliştirmeyi disipline edilmiş düşünme süreci olarak betimlemekte, bazı durumlarda belli ilkeler sabit kalmakla birlikte çeşitli varsayım ve düşüncelerin terk edilebileceğinin altını çizmektedir (Weick, 1999). Bu durumda kuram geliştirme görgül materyalin işaret ettiği gizemli durumların sorunsallaştırılıp çözümlenmesi yoluyla olabilir (Alvesson ve Kärreman, 2007). Kuram geliştirme, görgül çalışmaların öncülü olmanın yanında, belki de daha da önemlisi, kuramsal durgunluk yaşaması muhtemel alanları gösteren bir erken uyarı mekanizması işlevi de görmektedir (Corley ve Gioia, 2011). Ayrıca tümevarım amacı güden çalışmalar, *Academy of Management Journal*'ın daha yoğun atıf alan çalışmaları arasındadır (Eisenhardt ve diğerleri, 2016). Bu çalışmaların görgül materyalden hareketle kuram geliştirme amacı güden çalışmalar olması da dikkat çekicidir (Eisenhardt ve diğerleri, 2016).

Kuram geliştirme yoluyla farklılıkları ortaya koyabilir, örgütsel olgulara ilişkin anladıklarımızı düzenleyebilir, yorum yapabilir ve açıklama getirebilir, paydaşları daha bilgili kılabiliriz (Cornelissen ve diğerleri, 2021). Langley (1999) kuram geliştirmenin üç süreci içinde barındırdığını, bunların tümevarım, tündengelim ve yaratıcılık ile iç görüşü içeren esinlendirme şeklinde ifade edilebileceğini belirtmektedir. Kuram geliştirmede geleneksel anlayış daha çok var olan kuramın gelişmesi yönünde bir gelişime işaret etmektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Kuramın olguları anlamamızı kolaylaştıracağını belirten Hambrick (2007), kuramsal katkı beklentisinin bizi anlama çabalarımızdan alıkoyabileceğini ilişkin riske dikkat çekmektedir.

Gömülü Kuram ve Kuram Geliştirme

Gömülü kuramın en çok tercih edilen nitel araştırma yöntemi olduğu ifade edilmektedir (Morse, Bowers, Clarke, Charmaz, Corbin, ve Porr, 2021). Gömülü kuram (Glaser ve Strauss, 1967; Lincoln ve Guba, 1985; Strauss ve Corbin, 1998) daha sonraki bölümlerde detaylı olarak açıklanacak kuram geliştirme yönelimli nitel araştırma yöntemlerinin güçlü entelektüel altyapısını oluşturmakta, örgütsel olguları anlamaya çalışan birçok tümevarımcı nitel araştırmanın temel dayanağıdır (Gioia ve diğerleri, 2013). Gömülü kuram sürekli karşılaştırmalı veri elde etme ve analiz ile kuramsal örnekleme temel dayanak olarak kabul etmekte, bu nedenle pozitivistin karşısında konumlandırılmaktadır (Suddaby, 2006). Eisenhardt hangi yöntem tercih edilirse edilsin, gömülü kuramın kapsamlı bir şemsiye olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir (Gehman ve diğerleri, 2018). Bu yaklaşımda, her şeyi açıklama yetisi olan büyük kuramlar yerine, aktörlerin sosyal bağlamlarındaki olguları sistematik veri elde etme ve analiz teknikleriyle, onlara ses verip açıklayarak gömülü kurama (Glaser ve Strauss, 1967) ulaşılabileceği ifade edilmektedir (Suddaby, 2006).

Gömülü kuram (Glaser ve Strauss, 1967) yanlışlama ve hipotez testi gibi pozitivist dayatmaları reddetmekte, veriden kurama giden bir süreç tarif etmektedir (Suddaby, 2006). Fakat, gömülü kuram yöntemi Glaser ve Strauss'un (1967) tasarladıkları şekilde kalmamış ve değişmiştir. Bu nedenle gömülü kuram tasarımını benimseyen veya bu çalışmada aktarılan yöntemler gibi gömülü kuram temelli kuram oluşturma yönelimli yöntemleri uygulayan araştırmacıların, çalışmalarını gömülü kuramın hangi versiyona daha yakın bir şekilde konumlandıklarını belirtmeleri yerinde olacaktır. Charmaz (2006) söz konusu versiyonları inşacı gömülü kuram ve nesnelci gömülü kuram şeklinde sınıflandırmaktadır. İnşacı gömülü kuram yorumsamacı, nesnelci gömülü kuram ise "pozitivist" nitel araştırma anlayışına dayanmaktadır. Bu bağlamda, gömülü kuramın zaman içinde gelişen "Strauss'un Yolu" ve "Glaser'in Yolu" ifade edilen versiyonları olduğu belirtilmektedir (Locke, 2001, s. 101; Myers, 2009, s. 109). Strauss ve Corbin (1990) tarafından savunulan yaklaşım yöntemin keşifsel yönünü körelttiği nedeniyle eleştirilmektedir (Glaser, 1992). Ayrıca gömülü kuramın ikna edici bir retorik şeklinde (Suddaby, 2006), törensel bir anlayışla (Özen, 2002) sömürülmesi de alanda sık rastlanan bir durumdur.

Gömülü kuram öncesi dönemde nitel verinin nicelleştirilmesi ve hipotez testlerinin gerçekleştirilmesi yoluyla kuramsal çıkarımlar yapılmaya çalışılmaktadır (Su, 2018). Gömülü kuramın nitel araştırma yöntemi olarak geliştirildiği dönemde yöntem nitel araştırma için sistematik bir strateji sunan oldukça cesur bir çıkış olarak algılanmıştır. Amaç, sistematik fakat aynı zamanda esnek bir yolla elde edilen görgül materyalin analizi ve buradan hareketle gömülü kuramın inşasıdır (Charmaz, 2006). Fakat günümüzde gömülü kuramın sıklıkla kullanımı bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Gömülü kuram yöntemini ilgili literatürü göz ardı etmek için kullanmak, gömülü kuramı ham verinin sunumu olarak görmek, gömülü kuramı var olan kuramı test etmek için kullanmak, içerik analizi yapmak veya kelime frekanslarına indirgemek, gömülü kuramı rutinleşmiş bir formülasyon olarak veri analizi tekniğine dönüştürmek, gömülü kuramın potansiyel eksiklerini yadsımak, gömülü kuramı kolay zannetmek, gömülü kuramı yönteme ilişkin detay vermemek için bir kalkan olarak kullanmak sıklıkla rastlanıldığı belirtilen olumsuzluklardır (Suddaby, 2006).

Yönetim ve Organizasyon Alanında Kuram Geliştirme Yönelimli Araştırmanın Üç Geleneği

Kuram geliştirme yönelimli araştırma, bireyin örgütsel bağlamdaki deneyimlerini onların bakış açısıyla anlamlandırabilmeyi ve aynı zamanda bu anlamdan hareketle bilimsel olarak kuram geliştirmeyi olanaklı kılan bir yöntemi gerektirmektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Langley (1999) kuram ve yöntemin iç içe geçmiş bir yapı olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Sahip olduğu zengin betimleme (Geertz, 1973) kapasitesi ve keşfedici potansiyeline karşın, nitel araştırma yöntemleri araştırma titizliğinin beklenen düzeyde olmaması nedeniyle eleştirilmektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Nitel araştırma analiz ile yöntemin dayandığı epistemolojik gelenek arasında uyum gerektirmesi ve inandırıcı bir şekilde yazılı olarak iletişimindeki

güçlükler nedeniyle zorlukları içinde barındırmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016). Gephart (2004) yöntemin net olarak ortaya konmamasının, nitel araştırma çabalarında geliştirilmesi gereken en önemli yön olduğunu belirtmektedir. Yöntemi araştırmacının sahip olduğu araç olarak nitelendiren Gehman ve diğerleri (2018), araştırma amacı ile yöntem, bir başka ifadeyle araç seçiminde gözetilmesi gereken uyumun önemini altını çizmektedir.

Burada üzerinde durulan ve literatürle uyumlu bir şekilde geliştiricilerinin soyadlarıyla anılan yöntemler kuram geliştirme yönelimli nitel araştırmanın yegâne yolları şeklinde algılanmamalı, fakat söz edilen yöntemlerin öğretici değerleri de yadsınmamalıdır (Langley ve Abdallah, 2016). Aşağıda anlatılacak yöntemlerin ortak noktası, görgül materyalde çeşitlilik, alanda uzun süre kalarak alanı özümseme, kuramsal örnekleme yapma ve gömülü kuramın entelektüel çerçevesine dayanma şeklinde sıralanmaktadır (Gehman ve diğerleri, 2018). Yöntem nitel çalışmaya ilişkin titiz bir sunum değil, belli bir düşünme biçimine uyum sağlanması anlamına gelmektedir (Gioia, 2018). Bu nedenle, devam eden bölümde Langley, Eisenhardt ve Gioia yöntemleri olabildiğince detaylı olarak ele alınacak, yöntemlere ilişkin açıklamalardan sonra ilgili yöntemi kullanan yayımlanmış iki çalışmaya, yöntemle ilişkin açıklamaların pekiştirilmesi amacıyla yer verilecektir.

Langley Yöntemi

Langley yöntemi olarak ifade edilen yöntem daha çok süreç verisinden hareketle kuram geliştirilmesi amacı gütmektedir. Ann Langley'nin *Strategies for Theorizing from Process Data* (Langley, 1999) başlıklı makalesi yöntemin çıkış noktası olarak kabul edilmektedir. Langley'e (1999) göre değişimin varlığı ve sürekliliği süreçlerin ve dinamik olguların anlaşılmasına odaklanan araştırma yöntemlerini öne çıkartmaktadır. Süreç odaklı çalışmalarda araştırmacılar olguları birbiriyle bağlantılı olay, faaliyet, zaman ve değişim gibi etkileşim bağlamında anlamaya çabalamaktadırlar (Langley, Smallman, Tsoukas ve Van de Ven, 2013). Langley uyguladığı yöntemi belli bir kalıp olarak yorumlamamakta, yöntem repertuarının tek bir seçenikle sınırlandırılmasına da karşı çıkmaktadır. Langley süreçlere odaklanan bir araştırma geleneğini temsil etmektedir. Sürecin örgütü ve örgütlemeyi açıklayabileceği düşüncesi yöntemin temelini oluşturmaktadır (Langley, 1999). Langley yönteminin gelişmeye başladığı dönemlerde Langley ve Truax (1994), Mohr'dan (1982) hareketle örgütsel olguları anlamak için iki kuramsal yaklaşımın varlığından söz etmekte, bu yaklaşımları varyans ve süreç yaklaşımları olarak sınıflandırmaktadır. Varyans yaklaşımında değişkenler arası korelasyona odaklanılmakta, süreç yaklaşımında ise belli bir zaman diliminde sürece ve sürecin sonucunu meydana getiren olaylar serisine odaklanılmaktadır. Varyans odaklı araştırmalar örgütsel kalıpların nasıl meydana geldiği konusunda zamansal boyuta ilişkin açıklama getirmemektedir (Langley, 2007). Örneğin, stratejik değişim olgusunu varyans odaklı olarak açıklamaya çalıştığımızda odaklandığımız çeşitli değişkenler ve bunun stratejik değişim üzerindeki etkisidir, fakat aynı olguyu süreç kuramı bağlamında açıklamaya çalışırsak yatay eksene zamanı konumlandırıp stratejinin değişimini söz konusu süreçte meydana gelen olayları, faaliyetleri ve tercihleri analiz ederek açıklamamız gerekir (Langley, 1999).

Süreçlerin zaman içinde nasıl evrildiğini ikna edici ve kuramsal açıdan aydınlatıcı bir şekilde ortaya koymak yöntemin çıkış noktasıdır. Süreç odaklı araştırma tasarımı, kesitsel tasarımların denge durumuna odaklı ve zamanı göz ardı eden olumsuzluklarını bertaraf etmektedir (Langley, 2007). Fakat, süreci anlamak zihinsel bir dönüşüm gerektirmektedir. Sosyal bilimlerde yürütülen araştırma faaliyetleri genelde varyansın, bir başka ifadeyle durumlar arası farklılıkların açıklanmasına odaklanmaktadır. Langley yöntemi ise durum veya durumların zaman içerisinde nasıl değiştiğine odaklanmaktadır. Süreç odaklı araştırmalar olgunun neden ve nasıl ortaya çıktığı, geliştiği, büyüdüğü veya nasıl ve neden yok olduğunu anlamaya yöneliktir (Langley ve diğerleri, 2013).

Peki, süreçlere odaklanmak örgütü, örgütleyeni ve örgütleneni anlamak için neden önemli? Öncelikle zamanın yadsınamayan bir gerçek olarak kabul edilmesi gerekmektedir. İkinci olarak, süreç verisine dayalı araştırmanın uygulamaya dönük çıktı potansiyelinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Üçüncü olarak, bulunduğu yerde kalmak için harcanan çaba genelde göz ardı edilmektedir. Örgütler buldukları konumu muhafaza edebilmek için de çaba harcarlar. Süreç odaklı araştırma bu çabayı bize açıklayabilir. Son olarak, süreç sonuçların çok yönlü ve değişken yapısını anlamamızı da olanaklı kılar (Gehman ve diğerleri, 2018). Süreç düşüncesi olguları isim olarak değil de Weick'in (1979) önerdiği şekilde fiil olarak düşünmeyi gerektirmektedir. Olguları fiil olarak ele aldığımız anda, kendimizi odaklandığımız araştırma konusuna ilişkin hareketin içinde bulmamız oldukça muhtemeldir (Langley, 2007). Langley ve diğerleri (2013) süreç çalışmalarının alanda öne çıkan dergilerde henüz yeterli düzeyde yer almasa da özellikle yönetim ve organizasyon alanı bağlamında ilginç bulunan çalışmalar arasında süreç temelli çalışmaların öne çıktığını belirtmektedir (Bartunek, Rynes ve Ireland, 2006).

Oldukça net ve durağan olgularmış gibi görünen birçok yönetsel kavramın arka planında işleyen dinamik faaliyetler ve süreçler olabileceği unutulmamalıdır (Langley ve diğerleri, 2013). Langley'e (2007) göre süreç düşüncesi araştırma kapsamında odaklanılan olguyu hareketli, faal, değişen ve zamana bağlı olarak evrilen dinamik bir olgu olarak kabul etmektedir. Langley'e (1999) göre süreç verisi karmaşıktır ve bu karmaşık yapı elde edilen görgül materyalin anlamlandırılmasını zorlaştırmaktadır. Süreç verisini karmaşık kılan etkenler arasında araştırmacının yeterince bilgi sahibi olmadığı bir dizi faaliyet veya olayı içermesi, süreç verisinin genelde birden fazla analiz düzeyini ve analiz birimini anlamayı gerekli kılması, olguları zaman boyutunda inceleme konusu yapması ve süreç verisinin eklektik, bir başka deyişle farklı bileşenlerin belli zamanlarda bir araya geldiği anları anlamaya yönelik olması gibi etkenler sıralanmaktadır (Langley, 1999).

Süreç araştırması olayların zaman içinde nasıl geliştiğini ve neden bu şekilde geliştiğini anlamayı ve açıklamayı amaçlamakta, bu nedenle odaklanılan sürecin ne olduğuna, kim tarafından, neden yürütüldüğüne ve ne zaman gerçekleştirildiğine ilişkin faaliyet, olay ve tercihleri kapsayan öykülerin analiz edilmesini gerektirmektedir (Langley, 1999). Bu nedenle süreç verisi toplantı, konuşma, etkinlik veya gölgeleme gibi tekniklerle elde edilen anlık veriler ile şimdiki zaman ve geçmişe dönük görüşme, odak grup görüşmesi, anket, günlük gibi anı ve yorum verisi, toplantı tutanakları, planlar, raporlar ve arşiv kayıtları gibi süreç çıktılarının bileşiminden oluşmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016). Bu çeşitlilik görgül materyalin içinde boğularak kaybolma tehlikesini doğurabilmektedir. Süreç karmaşık olduğu için süreç verisinin de karmaşık olması kaçınılmazdır (Langley, 1999). Türü ne olursa olsun, elde edilen veri araştırma konusu yapılan olguya ilişkin zaman dilimiyle uyumlu olmalıdır. Çok uzun değil, zaman zaman süreci anlamaya ilişkin yeterli ayrıntı içeren, boylamsallık özelliği olan veri yeterli görülebilir. Elde edilen veriler öyküleme, nicelleştirme, alternatif açıklama şablonları geliştirme, gölümü kuram, görsel haritalama, zamansal ayraçlama veya karşılaştırmalı durumlar şeklinde ifade edilen stratejilerle analiz edilebilmektedir (Gehman ve diğerleri, 2018). Devam eden bölümde bu stratejilere değinilecektir.

Öyküleme stratejisi ham veriden hareketle sürecin öykülenmesi anlamına gelmektedir. "Zengin betimleme (Geertz, 1973)" ve okuyucuda "oradaydım hissi (Lincoln ve Guba, 1985, s. 359)" veya Langley'in (1999) ifadesiyle "deja vu" yaratılması elzemdir. Nicelleştirme stratejisi ise öyküleme stratejisinin zıt kutbunda yer almaktadır. Bu stratejiyle yürütülen süreç araştırmalarında araştırmacılar süreç verisini listeleyip daha önce oluşturdukları kod çizelgesine göre sistematik olarak kodlarlar. Bu şekilde karmaşık süreç verisi daha düzenli bir zaman serisine dönüşmekte ve istatistiksel modellemeye uygun hale gelmektedir. Alternatif açıklama şablonları geliştirme stratejisinde ise süreç kapsamında analize konu edilen aynı olay farklı kuramsal altyapılardan hareketle açıklanmaya çalışılmaktadır. Her açıklama çabası alternatif bir betimleme olarak değerlendirilmekte, bunlardan kuramsal olarak betimleme kapasitesi en fazla olan şablon tercih edilmektedir. Gömülü kuram stratejisi ise adından da anlaşıldığı üzere gömülü kurama dayalı olarak süreç verisinin analiz

edilmesi ve kuram geliştirilmesine dayanmaktadır. Fakat Langley (1999) burada kitaba bağlı kalınarak, tüm basamakların özellikle Strauss ve Corbin'in (1990) öngördüğü şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmekte, sürekli karşılaştırmalı analiz gereğinin altını çizmekte, gömülü kuram söyleminin tüm tümevarımcı nitel araştırma çabaları için jenerik bir ifadeye dönüşmesini yadırgadığını ifade etmektedir. Görsel haritalama stratejisi sayısallaştırma veya öykülemenin zor olduğu durumlarda, süreç verisinden hareketle çok sayıda boyutu, öncelik sırasını, birbirine koşul olarak gerçekleşen olayları zaman bağlamında gösterme potansiyeline sahip olduğu için öne çıkmaktadır. Langley (1999) sürece ilişkin görsel haritanın kuram olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmekte, fakat kuram geliştirme sürecinde bizi soyut düşünme düzeyine götüren bir aracı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Zamansal ayraçlama veya parantez içine alma stratejisi ise ilişkisiz zaman dilimlerini değil de süreç verisinin belli safhalarını anlamak için birbirinden ayırıp inceleme amacı gütmektedir. Son olarak karşılaştırmalı durum çalışmaları stratejisinde ise Langley (1999) Eisenhardt'a (1989) benzer bir yol izlemekte, tüm süreci bir durum olarak ele almakta ve diğer benzer süreçlerle birlikte karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu yolla süreç verisinin kestirim yapmayı olanaklı kılan kuram geliştirme potansiyelinin daha yüksek olacağı ifade edilmektedir (Langley, 1999).

Langley yöntemine ilişkin örnek çalışmalar

Langley yöntemine örnek olarak verilebilecek çalışmalardan ilki MacKay ve Chia'nın (2013) Academy of Management Journal'ın "Process Studies of Change in Organization and Management" (Langley ve diğerleri, 2013) başlıklı özel sayısında yer alan çalışmalarıdır. Çalışma temel olarak stratejik tercihlerin, çevresel baskının ve beklenmedik olayların örgütsel değişim üzerindeki etkisini anlamaya çalışmaktadır. Literatürde stratejik değişimin örgütsel aktörlerin belli bir amaca ulaşmak için, çevresel zorluklar karşısında amaçlı olarak gerçekleştirdikleri tercihlerinin sonucu olduğu düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle, değişim eylemin sonucu olarak görülmektedir. Bu bakış açısında sürecin bir sorumlusu vardır. Başarı ve başarısızlık eyleyenlerin aldıkları kararların sonucudur. Karmaşık, belirsiz ve karşılıklı nedensel ilişkiler sonucu ortaya çıkan durum, genelde kilit kararlara, eylemlere, olaylara ve durumlara indirgenerek açıklanmaktadır (MacKay ve Chia, 2013).

Yukarıda ifade edilen, eyleyenlere yönelik ayrıcalıklı tutumun aksine popülasyon ekolojisinde ise değişim uyumla açıklanmakta, belirleyicilik rolü çevreye atfedilmektedir. Fakat çevreye uyum sağlama işlevi yöneticilerin sorumluluğundadır. Örgüt ile çevre arasındaki etkileşimin beklenmedik etkileri ile alınan kararların niyet edilmemiş sonuçların örgütsel geleceği yapılandırmasındaki rolü üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Çalışmanın amacı, eylem ve çevresel rastlantıların beklenmedik sonuçları olabileceğinin görgül olarak ortaya konmasıdır (MacKay ve Chia, 2013).

Çalışma tümevarım amacı güden bir yaklaşımla boylamsal olarak Kanada merkezli NorthCo takma isimli otomobil şirketinde yürütülen durum çalışması şeklinde tasarlanmıştır. Çalışmada şirketin üst yönetim ekibine odaklanılmıştır. Çalışmanın görgül materyali 5 yıllık bir döneme yayılan 30 görüşme, yaklaşık iki aylık süreçte gerçekleşen katılımlı gözlem ve arşiv verisinden geliştirilmiştir. Çalışmanın başlangıcında yukarıda ifade edilen stratejik değişime ilişkin varsayımlardan hareket edilmiş, fakat görgül materyal alınan kararların anlık sorunlara çözüm getirirse de gelecekte şirketin çöküşünün temellerini oluşturduğunu göstermiştir (MacKay ve Chia, 2013).

Lincoln ve Guba'ya (1985) bağlı kalınarak yürütülen birinci düzey analizde durumun tarihsel gelişimi ortaya konmuş, ikinci düzey analizde ise herhangi bir sorumluya atfedilmemiş süreçler ile beklenmedik sonuçlara odaklanılmıştır. Zaman bağlamında tercihler, rastlantılar ve beklenmedik sonuçlar ve bunlara ilişkin doğrudan alıntıların yer aldığı tabloya yer verilmektedir. Şirket değişime karşı koymaya çalışmış fakat, rastlantılar, çevresel belirsizlik ve beklenmedik sonuçları içeren ve belli bir sorumluya atfedilemeyen stratejik değişim

sürecinde şirketin çöküşü durdurulamamıştır. Çalışma sonuçları kararların yöneticilerin farkında olmadıkları fakat rastgele oluşmayan sonuçları olabileceğini göstermektedir. Bu durumda ortaya çıkan birbiriyle ilişkili çok sayıda aktörün etkileşiminin sonucu olduğundan değişim sürecine ilişkin sahiplikten söz edilememektedir. Sahipsiz süreç yaklaşımı başarı ve başarısızlığı yöneticilere atfetmekten kaçınmakta, çevrenin belirleyiciliğinin sınırlı düzeyde olabileceğini belirtmekte, ortaya çıkan sonucun beklenmedik olaylar ve bu olaylar karşısında verilen tepkilerin sonucu olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir (MacKay ve Chia, 2013).

Langley yöntemime örnek olarak ele aldığımız bir başka çalışmada Langley ve Truax (1994) teknolojik uyum olgusunu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Çalışma otomasyonun, özellikle küçük çaplı üretim işletmeleri için çevresel bir zorunluluk olarak dayatıldığı dönemde yürütülmüştür. Çalışma söz konusu işletmelerin üretim işlevlerinin teknolojik dönüşümlerini konu alan çalışma sayısının kısıtlı düzeyde kaldığı savından yola çıkmaktadır. Çalışmanın araştırma tasarımı tümevarım amacı güden süreç modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk dönemlerinde analiz birimi teknolojik kararlar olarak belirlenmiştir. Fakat bu analiz birimi olguyu anlamak için sınırlı kalmıştır. Teknoloji kabul olgusu belli olay ve faaliyetler sonucu ne zaman alındığı belli olmayan bir karara benzemektedir. Bu nedenle kararlara değil, olaylara odaklanılması önerilmektedir. Bu çalışmada söz konusu dönemde yeni gelişmeye başlayan, görsel haritalama tekniğinin analiz sürecine dahil edildiği görülmektedir (Langley ve Truax, 1994).

Durum çalışması yürütülen işletmeler amaçlı olarak seçilmiştir. Bu seçimde, bilgi zenginliği ve maksimum çeşitlilik belirleyici olmuştur. Temel veri elde etme araçları görüşmeler ve arşiv belgelerinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında Kanada'da faaliyet gösteren küçük çaplı üretim işletmelerinde yürütülen durum çalışmaları aracılığıyla teknolojik uyumun kavramsallaştırılmasında karar verme sürecine atfedilen dar kapsamlı yaklaşımın aksine, teknolojik uyum olgusunun bir süreç olarak ele alındığında, üç alt süreci içinde barındırdığı, stratejik taahhüt süreci, teknoloji seçim süreci ve finansal gerekçelendirme süreci olarak adlandırılan bu süreçlerin kısmi olarak iç içe geçmiş ve etkileşim içinde olan fakat farklı yapıları içinde barındıran süreçler oldukları ortaya konmuştur. Stratejik taahhüt yöneticilerin karar verme aşamasındaki bağlamsal etkenleri ve süreçte yaşananları, teknoloji tercih süreci gerekli olan teknolojinin özellikleri ile teknoloji tedarikçilerini, finansal gerekçelendirme ise teknolojinin elde edilmesi için gerekli olan finansal kaynağın sağlanması sürecini ifade etmektedir. Bu süreçler beklenmedik öğeleri içinde barındırmakta, bazı yönleriyle sıralı ve bazı yönleriyle politik kararların alınmasını gerekli kılmaktadır (Langley ve Truax, 1994).

Eisenhardt Yöntemi

Kathleen M. Eisenhardt'ın "Durum Çalışmalarıyla Kuram Geliştirme" şeklinde tercüme edebileceğimiz araştırma yöntemi, *Building Theories from Case Study Research* başlıklı makalesiyle ortaya koyduğu (Eisenhardt, 1989), ve daha sonra Eisenhardt'ın ortak yazarlı diğer çalışmalarıyla (Eisenhardt ve Graebner, 2007; Eisenhardt ve diğerleri, 2016) detaylandığı bir yöntemdir. *Building Theories from Case Study Research* çalışmasının alandaki etkisi Google Scholar'da görüntülenen 72064 atıfla da kendisini göstermektedir (Aralık, 2022). Ravenswood (2011) atıf analizlerine dayandırdığı değerlendirmesinde Eisenhardt'ın (1989) çalışmasını yalnızca yönetim ve organizasyon alanında değil, işletme alanının tüm disiplinlerinde yaygın olarak yararlanılıp kaynak gösterilen bir eser olarak nitelendirmektedir.

Her şeyden önce belirtilmesi gereken Eisenhardt'ın (1989) ilk tasarımının pozitivist paradigmaya dayandığıdır. Eisenhardt yöntemi temel olarak gömülü kuram ile durum çalışmasının karmaşıklık şeklinde düşünülebilir (Eisenhardt ve diğerleri, 2016). Çoklu durum çalışmalarının varlığı ve karşılaştırma yapılması yöntemin temel mantığını oluşturmaktadır. Yöntemin geliştirilmesinin ana sebebi durum çalışmalarından hareketle kuram geliştirmenin yol haritasını ortaya koymaktır. Bu nedenle süreç adımlar, faaliyetler ve nedenleri şeklinde net

bir şekilde ifade edilmektedir (Eisenhardt, 1989). Yöntemin amacı durum çalışmalarında odaklanılan sonuçlar veya süreçler arasındaki varyansın açıklanmasıdır. Alana derinlemesine hâkim olma gereği, kuramsal örnekleme ve gömülü kuram diğer tümevarımcı yöntemlerle olan ortak noktalarıdır (Eisenhardt ve diğerleri, 2016).

Langley ve Abdallah'a (2016) göre Eisenhardt yönteminin esinlendiği temel kaynaklar Yin (1984/1994) ile Miles ve Huberman (1994) ve Glaser ve Strauss (1967) şeklinde düşünülebilir. Yöntemin gelişim aşamalarından itibaren Glaser ve Strauss'un (1967) "geliştirilen kuram elde edilen görgül materyalle kurulan derinlemesine ilişkinin sonucudur" şeklinde ifade ettikleri savları yöntemin tasarımına rehberlik etmektedir (Eisenhardt, 1989). Durum içi analiz ve tekrarlı mantığı bu yöntemin öne çıkan özelliklerindedir. Yöntem veriye dayalıdır. Yöntem, henüz yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığımız olguların araştırılmasına daha yatkındır. Yöntem ekonfinaliteyi kabul etmekte, ölçülmesi güç olguları açıklamaya çabalamaktadır (Gehman ve diğerleri, 2018). Ortaya konan kuram yeni, test edilebilir ve görgül olarak geçerlidir (Eisenhardt, 1989). Yöntemin amacı test edilebilir önermeler şeklinde ifade edilen bir kuram geliştirmektir. Araştırma süreci araştırma konusuna ilişkin gerçeğin ne olduğuna yönelik sorgulamalarla yürütülür. Sonuçta nomotetik bir kuram ortaya konmaya çalışılmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016).

Araştırma tasarımı genelde belli bir konuda farklılaşan, fakat diğer açılardan benzer kabul edilebilecek 4-10 arası durumu inceleyen çoklu durum çalışması şeklindedir. Temel veri elde etme yöntemi görüşmelerdir. Araştırma sürecinde durumlar arası karşılaştırma yapılmakta, araştırma geçerliliği ve güvenilirliği veri nirengilemesi yoluyla gerçekleştirilmektedir (Langley ve Abdallah, 2016). Yöntem, tümevarımcı gömülü kuram geleneğiyle uyumlu olacak şekilde araştırmacıların alana olabildiğince önyargularından arınmış bir şekilde girmelerini gerekli kılmaktadır. Fakat ilgili literatüre hakimiyetin önemi de yadsınmamalıdır.

Bu yöntemde durum çalışması Yin (1984/1994) tarafından betimlendiği şekilde, çeşitli kaynaklardan elde edilmiş zengin görgül materyale dayanmaktadır. Durum olarak ifade edilen bir grup veya örgüt olabileceği gibi, tekil ya da çoklu bir yapı veya tekil yapının farklı zamanlardaki durumlarına ilişkin bir süreç de olabilir. Bu yöntemin temel farkı durumların öncelikle kendi içlerinde analiz edilmesidir. Durum çalışması kapsamında elde edilen veriler nitel veya nicel olabilir, veri kaynakları da oldukça çeşitlidir (Gehman ve diğerleri, 2018). Yönteminin başlangıcı, diğer araştırma yöntemleri gibi araştırma sorusunun formülasyonudur. Çalışmanın ilerleyen versiyonlarında değişmesi muhtemel de olsa tüm süreci harekete geçiren araştırma sorusu olduğu unutulmamalıdır. Bu formülasyonun içinde konuyla ilişkili kavramlara yer verilebilir. Durumların seçiminde ise kuramsal örnekleme yapılmaktadır. Özellikle çoklu tasarımda kuramsal örnekleme titizlik gerektirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken konu varyasyondur. Araştırmacı araştırdığı olguya ilişkin varyasyonun anlamına odaklanmaktayken, diğer varyasyonları kontrol altında tutabilmelidir. Tasarımında "Yarışma Tipi Tasarım" veya "Zıt Kutuplar Tipi Tasarım" tercih edilebilir. Yarışma tipinde odaklanılan olgunun çalışılacağı belli sayıda durum seçilmekte, seçilen durumların zaman içerisindeki gelişimleri analiz edilerek araştırma sorusu cevaplandırılmaya çalışılmaktadır. Zıt Kutuplar Tipi Tasarımda ise araştırmada odaklanılan olguya ilişkin zıtlıklar içeren durumlara odaklanılmaktadır. Bir başka tasarım alternatifi öncül koşulların analiz edilmesi sonrasında durum çalışmalarının seçilmesidir (Gehman ve diğerleri, 2018).

Veri elde etme ve analiz süreci eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Analiz hem durum içi hem de durumlar arası karşılaştırmaları içerecek şekilde yapılmaktadır. Ortaya konan her kavram için görgül kanıtlar gösterilmelidir. Süreç ilerledikçe ilgili literatür ve alandan gelen araştırma notları sürece dahil edilmektedir. Literatür, veri ve ortaya çıkmaya başlayan kurama ilişkin mantıklı açıklamalarla olguyu açıklayan kavramlar arasındaki ilişkinin nedenleri ortaya konmaya çalışılmaktadır (Gehman ve diğerleri, 2018). Durumlar aynı analiz sürecine tabi tutulduğundan, ortaya çıkan farklılıkların arkasında yatan nedenlere odaklanmak kolaylaşmaktadır. Elde edilen bulgular karşıt ve koşut görüşleri içeren literatürle ilişkilendirilerek yorumlanmaktadır. Analiz ve yorum süreci kuramsal katkı açısından yenilik getirmediği anlaşıldığında

sonlandırılmaktadır (Eisenhardt, 1989). Yöntemde önerme geliştirme tercih edilmekte, fakat hakem değerlendirme sürecinde gelen eleştiriler doğrultusunda önermeler yerini kuramsal açıklamalara bırakabilmektedir (Gehman ve diğerleri, 2018). Araştırmanın ikna edici bir şekilde yazılmasında veri tabloları ile öyküleme tekniği aracılığıyla durumlar arası varyasyon dile getirilmektedir. Önermeler kullanılıyorsa, önermeler veriye dayalı olarak geliştirilmekte, önermelerle ilgili literatür arasında bağ kurulmakta, daha sonra önermeler arası ilişkiler açıklanarak geliştirilen gömülü kuram sunulmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016).

Toparlamak gerekirse, yöntem tümdengelim ve tümevarımı bir bütünü iki parçası olarak ele almakta ve amacının test edilebilir ve genelleştirilebilir kuram geliştirme olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bilimsel makale olarak tasarlandığında tekli durum çalışmalarındaki gibi bir öyküleme değil, farklı durum çalışmalarıyla olgunun örneklendirilmesi şeklinde kurgulanmalıdır. Eisenhardt yönteminin popülerliğinin altında yatanın, nitel kanıtlarla ana akım tümdengelimci araştırmalar arasında köprü kurabilme yetisidir. Bir başka deyişle, bu yöntemle geliştirilen kuramın test edilebilirlik potansiyeli oldukça güçlüdür (Eisenhardt ve Graebner, 2007). Fakat, çoklu durum çalışması tasarımının tekli durum çalışmasına göre bağlamsal detayları derinlemesine aktaramayabileceği göz ardı edilmemelidir. Eisenhardt (1991) söz konusu eleştirinin farkında olduğunu belirtmekte, eleştirinin sorgulanmaksızın kabul edilmesi durumunda ilginç hikayeler geliştirilebileceğini, fakat genellenebilir kuram geliştirme amacından uzaklaşılacağına dikkat çekmektedir.

Eisenhardt yöntemine ilişkin örnek çalışmalar

Eisenhardt yöntemine ilişkin olarak ilk örnek Ozcan ve Eisenhardt'ın (2009) iş birliği portföyü bileşiminin yöneticiler tarafından nasıl oluşturulduğunun ortaya konmasına ilişkin çalışmasıdır. Çalışma Apple örneğiyle başlamakta, Apple'ı başarılı kılanın kurduğu iş birliği portföyü olduğu ileri sürülmektedir. Bu tür bir iş birliği ağı Apple'ın kendi işine odaklanmasını kolaylaştırmış, aynı zamanda iş birliği kurduğu diğer işletmelerin güçlü yönlerinden faydalanmasını da olanaklı kılmıştır. Literatürde iş birliği portföyünün işletmelerinin başarı düzeyi üzerinde etkililiği konusunda hem fikir olursa da bileşimin nasıl oluştuğuna ilişkin araştırma çabalarının sınırlı düzeyde kaldığı belirtilmektedir. Tümevarımcı bir yaklaşımla tasarlanan araştırma, mobil video oyun sektöründe faaliyet gösteren altı rakip girişime ilişkin durum çalışmalarını içermektedir. Ozcan ve Eisenhardt (2009) çoklu durum çalışması tasarımının Eisenhardt (1991) ve Yin'den (1994) hareketle karşılaştırılabilir veri elde etmeyi olanaklı kılması ve genelde daha tutarlı ve genelebilir kuram oluşturma kapasitesi nedeniyle tercih ettiklerini ifade etmektedir.

Çalışmanın yürütüldüğü mobil oyun sektörü GSM operatörlerini, cep telefonu üreticilerini, oyun platformlarını, marka sahiplerini, oyun yapım ve dağıtımçıları ve oyun geliştiricilerini kapsayan birbirine bağımlı bileşenlerden oluşmaktadır. Sektörün tarihsel gelişimine çalışmanın ekinde yer verilmektedir. Çalışma kapsamında oyun yapım ve dağıtımçılarından girişim düzeyinde olanlara amaçlı olarak odaklanmıştır. Amaçlı örneklemenin iş birliği portföyünün oluşumu sürecini anlamamızı olanaklı kılacağı ifade edilmektedir. Oyun yapım ve dağıtımçıların diğer işletmelerle daha yoğun karşılıklı bağımlılık göstermesi araştırma sorusu açısından kritik öneme sahiptir. Araştırma sürecinde altı işletmeye odaklanılmıştır. Söz konusu altı işletme birbiriyle rakip oldukları için aynı işletmelerle ortaklığa gitmeye çabalamışlar, bu nedenle de iş birliği portföylerinin karşılaştırılması açısından anlamlı bir bağlam oluşturmuşlardır (Ozcan ve Eisenhardt, 2009).

Literatürde iş birliği portföyündeki tek bir ağın gücü, iş birliği portföyünün sahip olması gereken özellikler ve işletmenin portföy içindeki konumuna ilişkin araştırmalar mevcuttur (Ozcan ve Eisenhardt, 2009). Kaynak bağımlılığı kuramı ile sosyal yerleşiklik kuramı iş birliği portföyünün oluşumunu belirlemeye bir anlayışla açıklamaktadır. Durum çalışması tasarımı için Yin (1994) tarafından önerilen, nirengileme ve durumu etraflıca anlayabilmek için birden çok kaynaktan veri elde edilmesi bu çalışmada da uygulanmıştır. Veri kaynakları arasında belge incelemesi, uzman görüşü, gözlem, yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve biçimsel olmayan kısa teyit veya detaylandırma amaçlı görüşmeler yer almaktadır. Analiz süreci sonunda her durum için 40-60 sayfa

arasında değişen durum çalışması raporları oluşturulmuştur. Yöntemin gerektirdiği şekilde bulgular karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bulgulara ilişkin yorumlardan hareketle üç önerme geliştirilmiştir (Ozcan ve Eisenhardt, 2009). Çalışma sonuçları yöneticilerin portföy bileşimini oluştururken tüm sektörü göz önünde bulundurdıklarında, yeterli bilişsel kapasiteye sahip olduklarında ve bir dizi tekil iş birliği yerine eş zamanlı olarak birden çok işletmeyle iş birliği geliştirdiklerinde, daha yüksek performans gösteren portföy bileşimleri oluşturabildiklerini göstermiştir. Çalışma kapsamında Ozcan ve Eisenhardt (2009) iş birliği portföyünün oluşumunun ve sürdürülmesinin yöneticilerin stratejik seçimlerine bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Ozcan ve Eisenhardt (2009) iş birliği portföyünü işletmenin direkt bağı olan iş birlikleri bütünü olarak ifade etmektedir. Tek bir işletmeyle kurulan bağı önemini yadsınmamakla birlikte, portföyün genelini sahip olduğu bağların tümünün işletme performansı üzerinde belirleyici olduğunu ifade etmektedirler. Bu nedenle yüksek performanslı iş birliği portföyünün, işletmenin performansını geliştirme olasılığının daha yüksek olacağı ifade edilmektedir.

Örnek olarak vereceğimiz bir diğer çalışma kimlik olgusunu araştırma konusu yapmaktadır. Eisenhardt yöntemini kullanan Powell ve Baker (2014) Amerika Birleşik Devletleri'nin güneydoğusunda kurulmuş, halen kurucuları tarafından yönetilmekte olan, kaynak kısıtlılığı yaşayan on üç tekstil ve hazır giyim işletmesinin benzer çevresel zorluklara neden ve nasıl farklı tepki verdiklerini sorgulamaktadır. Yöntemin gereği olarak, işletmeler araştırma sorusu doğrultusunda amaçlı olarak seçilmiş, kuruculara ise kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Çalışma kurucuları tarafından yönetilen işletmeler hakkında göreceli olarak daha az bilgiye sahip olduğumuz varsayımından hareket etmekte ve bu tür işletmelerin kaynak kısıtları dolayısıyla çevresel zorluklar karşısında daha kırılabilir olduklarını kabul etmektedir. Ayrıca çalışmada odaklanılan kurucuları tarafından yönetilen ve kısıtlı kaynak yapısına sahip işletmelerin küresel bağlamda görülen işletme türleri arasında en sık görülen türlerden olduğu ifade edilmektedir (Aldrich ve Ruef, 2006). Çalışma uzun süre çevresel zorluklarla mücadele etmek durumunda kalan işletmelerle boylamsal tümevarım amacı güden durum çalışması şeklinde tasarlanmıştır. Bu tasarım durumlar arası karşılaştırmayı olanaklı kılması açısından stratejik olarak yapılmıştır (Powell ve Baker, 2014). Çalışma kapsamında toplam 101 görüşme gerçekleştirilmiştir. İlk görüşmeler işletmenin tarihini öğrenmeye yönelik olarak tasarlanırken, sonraki görüşmeler daha yapılandırılmış bir şekilde kurucu kimliğinin anlaşılmasına odaklı olarak yürütülmüştür. Yazarlardan birisinin tekstil alanında eğitim almış ve sektörde çalışma deneyimi olması da elde edilen verilerin yorumlanması açısından önemli bir fayda sağlamıştır.

Çalışma kapsamında çoklu durum çalışmasının gereği olarak durumlar arası karşılaştırma gerçekleştirilmiştir. Bazı kurucular tek bir kimlikle var olurken, bazıları birden çok kimliği bünyesinde barındırabilmektedir. Çalışmada kurucuların karşı karşıya kaldıkları zorluklara ilişkin farklı tanımlar oluşturdukları ve sahip oldukları işletmeyi kim oldukları ve kim olmak istediklerini gösterebilecekleri bir araç olarak kullandıkları saptanmıştır. Kurucular karşılaştıkları zorlukları ayraçlamakta, zorlukların bazı yönlerini öne çıkartırken, bazı yönlerini de görmezden gelmektedir. Kurucular yaşanan sıkıntıları fırsat, zorluk veya tehdit olarak yorumlayabilmektedir. Fırsat olarak görenler derhal kabullenmekte, zorluk olarak görenler karşı koymaya çalışmakta, tehdit olarak görenler ise uyum sağlamaya çabalamaktadır. Bu farklı tepki kurucunun kimlik yapısından kaynaklanmaktadır (Powell ve Baker, 2014).

Çalışma genelde birbiriyle ilişkili olarak ele alınmayan sosyal psikoloji temelli sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ile kimlik kuramı (Styker, 1980) arasında ilişki kurmakta, sosyal kimlikten hareketle rol kimliği kavramından esinlenilerek geliştirildiği ifade edilmektedir (Powell ve Baker, 2014). Çalışma kapsamında geliştirilen gömülü kuram ve süreç modeliyle kurucu kimliğinin yapısının nasıl ve neden işletmenin stratejik tepkilerini belirlediğini ortaya konmuştur. Küreselleşme, serbest ticaret anlaşmaları, artan işgücü maliyetleri, farklı düzenlemelere uyum çabası, büyük işletmelerin sektörü terk etmesi çevresel zorlukların önemli

bileşenlerindedir. Çalışma kapsamında ortaya konan süreç zorluklara karşı verilen tepkiyi açıklamakta ve aynı zamanda kurucunun kimliği ile kim olmak istediği arasındaki bağa vurgu yaparak yeni iç görüler sağlamaktadır. Powell ve Baker (2014), çalışma sonuçlarının her ne kadar özel bir işletme grubundan hareketle ortaya konmuş olsa da kurucu kimliğinin işletmelerin stratejik tepkilerinin şekillenmesinde oynadığı rolü anlamak açısından önemli ipuçları barındırdığını ifade etmektedir.

Gioia Yöntemi

Dennis A. Gioia'nın geliştirdiği ve genellikle "Gioia yöntemi" olarak anılan araştırma geleneğinin ilk ifade edildiği eser, yazarın Kumar Chittipeddi'yle ortak olarak hazırladığı *Sensemaking and Sensegiving in Strategic Change Initiation* başlıklı *Strategic Management Journal* dergisinde yayımlanan makalesidir (Gioia ve Chittipeddi, 1991). Daha sonra Gioia'nın kendi adıyla anılan araştırma yöntemini *Seeking Qualitative Rigor in Inductive Research: Notes on the Gioia Methodology* başlıklı ortak yazarlı makaleyle detaylandırarak betimlendiği görülmektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Yöntemin gelişim aşamasında hem araştırma titizliğinin gereklerini sağlayan hem de yaratıcı ve kuram geliştirme potansiyeli olan araştırma tasarımı arayışı, veriden hareketle kuram geliştirme sürecini disiplinli bir sistematik içinde sunabilme ihtiyacı, bulgulardan hareketle yapılan yorumları daha ikna edici ve etkili kılabilmek arzusu yatmaktadır (Gioia ve diğerleri, 2013). Yöntem araştırma konusu yaptığı olguya ilişkin kuramsal açığı gidermek amacını taşımaktadır (Langley ve Abdallah, 2016).

Gioia yöntemi gömülü kuram temelli, yorumsamacı bir yaklaşım olarak 25 yılı aşkın bir süredir kullanılmaktadır. Gioia yönteminin geliştiği entelektüel bağlam sosyal yapılandırmacılık düşüncesine dayanmakta, kaynağını da Berger ve Luckmann (1967), Schutz (1967) ve Weick (1979) gibi eserlerden almaktadır. Entelektüel bağlama koşul olarak, Gioia yönteminin geliştirilmesinde esin kaynağı olan temel eserlerin Glaser ve Strauss (1967), Strauss ve Corbin (1990) şeklinde ifade edilmesi yöntemin gömülü kuram temellerine vurgu yapmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016). Gioia yöntemi katılımcıların örgütsel bağlamdaki deneyimlerini anlamayı amaçlamakta, aynı zamanda da yaşanan deneyimin sosyal bilimler açısından kuramsallaştırılmasını sağlamaktadır (Gehman ve diğerleri, 2018).

Yöntemin tarihsel gelişimine ilişkin yaptığı değerlendirmede Gioia, alanda nitel paradigmayla tümevarımcı araştırma yapılamayacağına ilişkin yaygın iddiayı çürütebilmek için yeterince titiz bir yöntem ihtiyacı duyulduğunu ve ancak bu şekilde söz konusu ön yargıların aşılabileceğine inandığını belirtmektedir (Gehman ve diğerleri, 2018). Tüm yöntemlerde olduğu gibi bu yöntemde de başlangıç iyi tasarlanmış araştırma sorusunun varlığıdır (Gioia ve diğerleri, 2013). Gioia yöntemi hem birinci hem de ikinci düzey analiz sonuçlarının sistematik sunumunu içerdiğinden katılımcıların ve araştırmacıların araştırma konusuna ilişkin yaklaşımlarını eş zamanlı olarak gösterebilmektedir. Bu yöntemde de farklı veri kaynaklarından hareketle görgül materyal geliştirilmektedir. Söz konusu kaynaklar arasında en öne çıkanı hem anı hem de geçmişi anlama potansiyeli nedeniyle yarı-yapılandırılmış görüşmelerdir (Gioia ve diğerleri, 2013). Yöntemde elde edilen veriler analiz sürecinde katılımcılarla paylaşılabilir, fakat katılımcıların yorumları dikkate alınmakla birlikte, tüm itirazlarının kabul edilmesi söz konusu değildir. Araştırma süreci Özen'in (2002) deyimiyle "şilteyi örgütlerin önüne sermeyi" gerekli kılar. Katılımcıların deneyimleri, onların kavramlarıyla anlaşılmaya çalışılmaktadır. Fakat bu arada dikkat edilmesi gereken bir sorun, onlardan birisi olma tehlikesidir, bunun için araştırma ekibinden bir katılımcı şeytanın avukatı rolünü üstelenebilir. Bu yöntemde katılımcılar "bilgili eyleyenler" şeklinde nitelendirmekte, yöntem onların sesine kulak vermeyi önceliklendirmektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Çünkü amaç daha önce ifade edildiği gibi katılımcıların olguları nasıl anlamlandırdıklarını keşfetmektir. Yöntem, Prof. Dr. Yıldız Uzuner'in seminerlerinde altını çizdiği "yöntemsel esnekliği" (kişisel iletişim, 14 Kasım 2022) içinde barındırmaktadır. Veri elde etme ile analiz süreci hemen hemen eş anlı gerçekleştirilir. Bu

durum pozitivist paradigma için alışılmışın dışında bir durum anlamına gelmektedir. Araştırmanın projelendirilmesi ve etik kurul süreçlerinde bu durum dikkate alınmalıdır. Görüşme soruları, hatta ortaya konan temel araştırma sorusu değişikliğe uğrayabilir (Gioia ve diğerleri, 2013).

Gioia ve diğerleri (2013) yöntemin öncül makalesi olarak nitelendirilen (Gioia ve Chittipeddi, 1991) çalışmanın değerlendirilmek üzere sunulduğu derginin, söz konusu dönemde oldukça sınırlı sayıda nitel araştırma makalesi yayımladığını, gömülü kuram tasarımının ise hiç kabul görmediğini ifade etmektedir. Değerlendirme sürecinde hakemleri ikna etme çabası ile yazarlar arasındaki tartışmaların bugün birinci ve ikinci düzey analiz olarak ifade edilen sürecin geliştirilmesiyle sonuçlandığını ifade etmektedirler. Birinci düzey analizde katılımcıların söyledikleri kodlanmakta, ikinci düzey analizde ise araştırmacıların kodlara ilişkin yorumları devreye girmektedir. Gioia ve diğerleri (2013) birinci ve ikinci düzey analiz kavramlarının Van Maanen'den (1979b) esinlenerek geliştirildiğini ifade etmektedir. Van Maanen (1979b) söz konusu eserde görgül keşiflerle kavramsal gelişimi net bir şekilde ilişkilendirmeyi amaçladığını belirtmektedir. Birinci düzey betimleyici, ikinci düzey kuramsal anlama çabasıyla gerçekleştirilmektedir (Gioia ve Chittipeddi, 1991). İlk düzey kodlama Strauss ve Corbin'in (1998) ifade ettiği açık kodlama sürecine benzer. Bu aşamada hızlıca yüzlerce koda ulaşılabilir. Daha sonra elde edilen kodlar Strauss ve Corbin'in (1998) ifade ettiği gibi eksensel kodlamayla, birleştirilir. İkinci düzeyde ise katılımcıların söyledikleri kuramsal çerçeveye ilişkilendirilerek, ikinci düzey temalar ortaya çıkartılır. Kuramdan hareketle araştırmacılar sürekli olarak "burada neler oluyor?" sorusunu sormaya çalışmalıdır. Bu yaklaşım Alvesson ve Kärreman'ın (2007) işaret ettiği görgül materyalden hareketle gizem oluşturup çözümlenmeye benzer. Analiz süreci ilerledikçe Glaser ve Strauss'un (1967) ifade ettiği gibi süreç doygunluğa ulaşmakta, artık görgül materyal bize yeni bir şey söylememektedir. Bu aşamada ikincil temaları bütünleşik boyutlara dönüştürme şansımız oluşmaktadır.

Analiz süreci ilerledikçe elde edilen görgül materyal aracılığıyla ortaya konan benzerlikler ve farklılıkların olabildiğince katılımcıların ifade ettikleri şekilde etiketlendirilmesi amaçlanmaktadır. Daha sonra elde edilen birinci düzey kodların daha derinlerde bir yapı veya sürece işaret edip etmedikleri düşünülmekte ve buradan hareketle ikinci düzey temalar geliştirilmektedir. Tüm ilk düzey kodlar, ikinci düzey temalar ve bütünleşik boyutlar ortaya çıkartıldıktan sonra, Gioia yönteminin temelini oluşturan "Veri Yapısı" şekli ortaya çıkmaktadır (Langley ve Abdallah, 2016). "Veri Yapısı" şekli ham veriden birinci düzey kodlara, oradan ikinci düzey tema ve bütüncül boyutlara giden sürecin tamamını göstermekte ve bu yönüyle nitel araştırmalardaki araştırma titizliğine yönelik eleştirilere cevap oluşturmaktadır. Sonraki aşama statik bir analiz çıktısı olan veri yapısının dinamikleştirilmesidir. Bu aşamada oklar ve metin kutuları aracılığıyla boyutlar arası ilişkiler kurulmaktadır (Gehman ve diğerleri, 2018). Süreç modeli ve/veya araştırılan olguyu betimleyen yeni kavram(lar) yöntemin temel çıktısıdır (Langley ve Abdallah, 2016). Geliştirilen gömülü kuram ortaya çıkan kavramlar arasındaki dinamik ilişkiyi yansıtmalıdır. Yöntemin gerekleri yerine getirildiğinde ham veriden hareketle kurama gidiş net bir şekilde görülebilecektir. Ortaya konan gömülü kuram olguların nasıl ve neden bu şekilde gelişim gösterdiğini anlamamızı sağlayan çeşitli keşif anlarına sahiptir (Gehman ve diğerleri, 2018). Veri yapısı ile ortaya çıkan gömülü kuram arasındaki ilişki, anatomi ve fizyoloji arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Geliştirilen gömülü kuramın anlatıldığı bölüm araştırmaya konu olan olgunun anatomisi ile fizyolojisi arasındaki ilişkiyi betimleyerek açıklayan sistematik, dinamik ve tümevarımsal kuramsal modeldir. Model hem yapıyı hem de yapıyı oluşturan süreçleri betimlemektedir (Gioia ve diğerleri, 2013). Gioia yönteminde katılımcıların ve araştırmacıların sesinin art arda duyulması; yöntemsel titizliğin ortaya konmasının yanında, elde edilen görgül materyalden hareketle kuramın nasıl geliştirildiğini de net bir şekilde göstermekte ve bu yönüyle kaliteli nitel araştırmanın gereklerini sağlamaktadır (Gioia ve diğerleri, 2013).

Gioia yöntemine ilişkin örnek çalışmalar

Gioia yöntemine ilişkin açıklamaların ardından söz konusu yöntemle gerçekleştirilmiş ve alanın önde gelen akademik dergilerinden *Academy of Management Journal*'da yayımlanan iki çalışmaya örnek olması açısından yer verilecektir. Bu çalışmalarda Dennis A. Gioia'nın da yazar olması, yöntemle ilişkin açıklamaları pekiştirmek açısından önemli görülmektedir. İlk çalışma Nag ve Gioia (2012) tarafından bilginin rekabet üstünlüğü açısından stratejik bir kaynak olarak yapılandırılması sürecini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma Francis Bacon'a atıfla "bilginin güç" olduğuna vurgu yapmakta, daha sonra Drucker (1953) ve Penrose (1959) doğrultusunda kaynaklara dayalı yaklaşımın stratejik rekabet üstünlüğü anlayışına değinmektedir. Çalışma, literatürde bilginin rekabet üstünlüğünün önemli kaynakları arasında kabul edilmesine karşın, bu üstünlüğün nasıl sağlandığının henüz net bir şekilde ortaya konmamasını sorunsallaştırmaktadır. Buradan hareketle konunun keşfedici bir yaklaşımla irdelenmesi gerektiğine ilişkin kuramsal açıktan söz edilmiş ve çalışma bu yönde kurgulanmıştır. Araştırma sürecinde ABD'de faaliyet gösteren, maksimum çeşitliliği yansıtacağı düşünülen (Lincoln ve Guba, 1985; Patton, 1980), bu nedenle amaçlı olarak seçilen 22 demir-döküm işletmesinde görevli, alanında uzman yöneticilerle görüşülmüştür. Çalışma kapsamında 6 aylık süreçte, 53 görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin 42'si demir-döküm işletmelerindeki üst düzey yöneticilerle, 11'i ise demir-döküm işinde uzman akademisyenler, ticari birlikler ve sektörel tedarikçilerle gerçekleştirilmiştir. Sektörel yayımlar öncelikli olmakla birlikte, görüşmelerden elde edilen veriler arşiv taramasıyla da nirengilenmiştir. Araştırmacılar araştırma kapsamında konuyla ilgili çeşitli toplantılara da katılmıştır. Veri elde etme süreci analiz süreciyle koşut bir yaklaşımla yürütülmüş, elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Yöntemin gereklilikleriyle uyumlu bir şekilde elde edilen görgül materyal aracılığıyla kod, tema ve bütünleşik boyutları içeren veri yapısı oluşturulmuş, temalara ilişkin doğrudan alıntılar bir tablo şeklinde okuyucuyla paylaşılmıştır. Çalışma kapsamında keşfedilerek geliştirilen tümevarımsal süreç modeli üst düzey yöneticilerin bilginin kaynak olarak nitelendirilmesine ilişkin düşüncelerini, üst düzey yöneticilerin bilgiyi arama ve tarama yolları ile elde ettikleri bilgi sayesinde bilinenden hareketle bilinmeyeni geliştirip rekabet üstünlüğü sağlayacak şekilde uygulamaya geçirmeleri arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Gioia yönteminin esasını teşkil eden gömülü kuram yöntemiyle geliştirilen model kapsamında proaktif tarama kabiliyeti ile uygulamada kullanılan bilgiye ilişkin olarak bilgisel uyum ve bilgisel bütünleşme olguları kavramsallaştırılmıştır.

Gioia yöntemi için örnek olarak vereceğimiz ikinci çalışmada Patvardhan, Gioia ve Hamilton (2015) gömülü kuram temelli boylamsal bir tasarımla yüksek öğretim alanında yeni bir örgütsel alanın ortaya çıkış sürecinde yaşanan kimlik krizini araştırma konusu yapmaktadır. Çalışma başlangıçta tüm sosyal aktörler için, hangi seviyede olursa olsun, kimlik edinmenin önemli bir varlık meselesi olduğu savıyla başlamakta ve bu savı kimliğe yüklenen çeşitli işlevleri sıralayarak pekiştirmektedir. Çalışma örgütsel düzeyde kimliğin oluşumuna ilişkin literatüre işaret etmekte, fakat bu durumun daha üst analiz düzeyleri için geçerli olmadığını vurgulamaktadır. Kolektif düzeyde yapılan çalışmalarda kimliğin verili bir olgu olarak ele alınması eleştirilmekte, örgütsel ve kolektif kimliğin neredeyse eş zamanlı olduğu bağlamlarda yaşanan dinamik süreçlere ilişkin henüz yeterince bilgi sahibi olmadığımız ifade edilmektedir. Bu açığı aydınlatmak amacıyla çalışmada henüz kuruluş aşamasında olan; çok disiplinli ve uygulama odaklı okullar şeklinde nitelendirilen, Enformatik Okulları (iSchools) olarak isimlendirebileceğimiz, uluslararası düzeyde 46 okulun yer aldığı konsorsiyumun ortaya çıkış süreci yedi yıllık bir dönemde analiz edilmiştir. Araştırmanın odaklandığı temel soru gelişmekte olan bir örgütsel alanda faaliyet gösteren örgütlerin kolektif kimlik inşa süreçlerinde hangi alt süreçlerin rol oynadığının belirlenmesidir. Çalışma sürece ilişkin çıkarımlarıyla Langley'nin (1999) yönteminden de etkilenilerek tasarlanmıştır. Çalışma, amaçlı örnekleme ve kartopu tekniğinin karması şeklinde (Patton, 1990; Lincoln ve Guba, 1985) ve görgül materyalin maksimum çeşitlilikte elde edilmesini sağlayacak nitelikte tasarlanmıştır. Görgül materyal, yarı-yapılandırılmış görüşmeler (74), arşiv belgeleri, alanın öne çıkan etkinliklerine katılım (3) ve katılımcı olmayan gözlem teknikleriyle geliştirilmiştir.

Düşünümselliğin sağlanması amacıyla alan notları ve araştırma toplantılarına ilişkin yansıtımlı araştırmacı günlüğünden faydalanılmıştır. Analiz süreci veri elde etme süreciyle eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci sonunda, alanın tarihsel gelişimine ilişkin önemli anlar, veri yapısı, veri yapısının doğrudan alıntılarla ilişkilendirilerek çalışmanın inandırıcılığının sağlandığı tablo ve söz konusu kimlik krizinin temel evreleri betimlenmektedir. Çalışmada analiz düzeyleri arasında karşılaştırma yapılmasına imkân verecek bir tasarıma gidilmiştir. Çalışma yeni örgütsel alanın oluşması için kimlik krizinin aşılması gerektiğini savunmaktadır. Çok katmanlı araştırma tasarımı kimlik krizinin nasıl ve neden ortaya çıktığını göstermesi açısından kuramsal katkı sağlamaktadır. Araştırma bulguları geçmişten gelen örgütsel kimlik ile örgüt içinde yuvalanmış yapısal kimliklerin örgütsel alanın ortaya çıkış aşamasında etkisi olduğunu göstermektedir. Özellikle örgüt ve örgüt üstü düzeyde eş zamanlı olarak ortaya çıkan kimliklerin ve bu kimliklerin kendi aralarındaki karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin kolektif kimlik oluşumu sürecinde; çok safhalı, çekişmeli, sürekli olarak aşındırıcı ve sonuçta kimlik krizi yaratıp, mutabakat sağlanan değil, uyum sağlanan bir kimliğin oluşumuyla sonuçlanan bir süreç olduğu ifade edilmektedir. Bulgular örgütsel düzeyde kimlik tartışmalarının ötesinde kolektif kimlik alanında kimlik işi süreçlerinde ortaya çıkan kimlik krizinin meydana gelmesi, dışa vurumu ve çözümlenme sürecini takip ederek geliştiğini göstermektedir. Özellikle tema ve bütüncül boyutlar ile analiz düzeyi arasında ilişki kurulması çalışmayı yöntem açısından dikkat çekici kılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmanın başında ifade edildiği gibi sıkıcı ve katkı (pratik ve kuramsal) düzeyi düşük bilgi üretimi (Alvesson ve Spicer, 2016; Alvesson ve Sandberg, 2013; Willmott, 2011; Grey, 2010) gerek yönetim ve organizasyon alanı gerekse de sosyal bilimlerin geneli için ilerlemenin önünde önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunun altını çizmek ve çözümüne katkı sağlayabilmek amacıyla yönetim ve organizasyon alanında kuram geliştirme yönelimli üç geleneğin betimlenmesine çalışılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde kuram geliştirme yönelimli araştırmanın önemi vurgulanmış, daha sonra kuram ve kuram geliştirme kavramlarına değinilmiş, kuram geliştirme yöneliminin entelektüel dayanağı olan gömülü kurama ilişkin bilgi verildikten sonra, geliştiricilerinin soyadlarıyla anılan üç gelenek detaylı olarak açıklanarak örneklendirilmiştir.

1970'li ve 80'li yıllarda nitel araştırmanın varoluşsal sıkıntılarının geride kaldığı düşünülse de Denzin ve Lincoln (2017) söz konusu sıkıntıların günümüzde de sürdüğünü, kariyerlerinin başlarında, ilerlemeye çalışan akademisyenlerin nitel araştırma yöntemlerinin bilimsel olmadığı yönünde eleştirilerle karşı karşıya kalabildiklerini belirtmektedir. Gioia ve diğerleri (2013) sosyal bilimlerdeki etkili isimlere atıfta bulunarak tümevarımsal nitel araştırmaların bilimsel ilerlemenin gerektirdiği yüksek standartları karşılayabileceğine şüpheyle yaklaşıldığını ifade etmektedir. Nitel araştırma titizlik gerektirmektedir (Tunçalp, 2021). Araştırma titizliğinin önemini kabul etmekle birlikte titizliğin şablonlara sıkı sıkıya bağlanıp nitel araştırma yöntemlerinin gerektirdiği esnekliğin yitirilmesine neden olması tehlikeli bir durumdur (Eisenhardt ve diğerleri, 2016). Gioia ve diğerleri de (2013) yöntemin şablona dönüşmesi tehlikesine değinmekte, kendi yöntemini kanıta dayalı olmak koşulunu sağlamak amacıyla geliştirdiğini, fakat kanıta dayalı yegâne yöntem olarak nitelendirmenin yanlış olacağını ifade etmektedir. Yöntembilim "yemek tarifi" değildir (Gioia ve diğerleri, 2013).

Nitel araştırmayı belli şablona indirgeme çabası, sayfa sınırı ve yayın yapma çilesi nitel araştırma yürüten araştırmacıların karşılaştıkları temel sorunlar arasındadır (Cassell ve diğerleri, 2018). İyi nitel araştırma yoğun çaba gerektirdiği ve yoğun çabanın yerini alacak herhangi bir algoritmanın henüz geliştirilmediği unutulmamalıdır (Gephart, 2004). Nitel araştırmada betimlenen araştırmacının düşünümsel çabalarının dışavurumudur (Van Maanen, 1979a). Açıklamaya çalışılan tüm yöntemler ne veya ne kadar soruları yerine nasıl sorusuna odaklanmaktadır. Alana gömülmüşlük temel öneme sahiptir (Gehman ve diğerleri, 2018). Langley'nin üzerinde durduğu konulardan birisi de görgül materyalin özümsemesidir. Verinin içine

gömülmek, özümsemek oldukça önemli ve gereklidir. Fakat araştırmacı aynı zamanda kendisini görgül materyalden ayırıştırıp yabancı bir gözle de irdeleyebilmelidir (Gehman ve diğerleri, 2018). Unutulmaması gereken, bildiklerimizin, bilmediklerimizi öğrenme gücümüze ket vurabileceğidir (Gioia ve diğerleri, 2013).

Kuramı bir şeye, tek bir anlama indirgemek pek mümkün görünmemekte, bu tür bir yaklaşım yanlış anlaşılma olasılığını arttırmaktadır (Abend, 2008). Değerlendirilmek üzere önerilen akademik yayın çabalarında kuramsal katkının varlığı önemli bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuramsal katkının gerekliliği kritik olsa da Sandberg ve Alvesson (2021) kuramsal katkının araştırma çabasının odakladığı olguyu daha iyi anlama amacına hizmet etmesinin, kuram geliştirmiş olmak için yeni kuram ortaya atmaktan daha işlevsel olduğunu, yeni kuram yerine kuramsal katkının özüne dönülmesi gerektiğini savunmaktadır. Diğer taraftan, kuramın oldukça yaratıcı bulunmasına karşın, görgül olarak yeterli düzeyde desteklenmemesi sıklıkla karşılaşılan bir eleştiridir (Gioia ve diğerleri, 2013). Var olan kuramı genişletmek veya rafine etmek, elimizde olan aletleri kalibre ederek yepyeni eşsiz olguları keşfetmeyi beklemeye benzetilmektedir. Yepyeni eşsiz olguları keşfedebilmek ise yepyeni eşsiz araçların varlığını gerekli kılar (Gioia ve diğerleri, 2013).

Bundan sonrası için ne önerilebilir? Gehman ve diğerleri (2018) yaptıkları değerlendirmede nitel araştırma gerçekleştirmek isteyenlere öncelikle kuramsal hedeflerini net bir şekilde ortaya koymaları, kuram yöntem uyumu için sunulan tüm şablonların farkında olmaları, fakat bu şablonların araştırma bağlamına göre farklı şekillerde de kurgulanabileceğini bilmeleri, seçtikleri yöntemin araştırma süreçlerine uyarladıkları hali ile araştırma sorusu ve kuramsal hedeflerin uyumlu olmasını sağlamaları gerektiğini ifade etmektedir. Örneğin Suddaby (2006) gömülü kuramı her araştırma sorusu için uygun bir yöntem olarak değerlendirmemek gerektiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Langley öykülemenin kuramsal katkıyı garanti etmediğini ifade etmektedir. Kuramsal katkı için kuramsal çerçeveye hakimiyetin altını çizip tutarlı ve bütüncül kuramsal katkı için kalıpların ve kurama ilişkin karşı duruşun ötesine geçilmesi gerektiğini belirtmektedir (Gehman ve diğerleri, 2018). Ayrıca, daha sonraki araştırmalarda, bu çalışmada detaylı olarak betimlenen yöntemlerin sistematik literatür taraması yoluyla izlenmesi alanın gelişim yönüne ilişkin çıkarım yapılmasını olanaklı kılacaktır.

Son olarak, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 40. Yılı kutladığımız bu dönemde, Tosun'un (1965, s. 38, vurgu orijinalinden) "idareci yetişmesinde *ailenin, cemiyetin, mektebin ve işin* ayrı ayrı rolleri olduğu" yönündeki ifadesini ve The Carnegie Report olarak bilinen; işletme eğitimi ile sanat, beşeri bilimler ve sosyal bilimlerin diğer dallarının bütünleştirilmesine yönelik çağrısı (Colby, Ehrlich, Sullivan ve Dolle, 2011'den aktaran Sullivan, Ehrlich ve Colby, 2016, s.34-35) birlikte değerlendirdiğimizde, sosyal bilimlerin daha bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereği açık olarak görülecektir. Enstitü'nün kuram geliştirme yönelimli araştırmalar aracılığıyla, söz konusu bütünleştirme çabası için kritik bir bağlam oluşturacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Abend, G. (2008). The meaning of 'theory'. *Sociological Theory*, 26(2), 173-199. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2008.00324.x>
- Aldrich, H. ve Ruef, M. (2006). *Organizations evolving* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446212509>
- Alvesson, M. ve Kärreman, D. (2007). Constructing mystery: Empirical matters in theory development. *The Academy of Management Review*, 32(4), 1265-1281. <https://doi.org/10.5465/amr.2007.26586822>
- Alvesson, M. ve Sandberg, J. (2013). *Constructing research questions. Doing interesting research*, London: Sage. <https://dx.doi.org/10.4135/9781446270035>

- Alvesson, M. ve Spicer, A. (2016). (Un)Conditional surrender? Why do professionals willingly comply with managerialism. *Journal of Organizational Change Management*, 29 (1), 1-19. <https://doi.org/10.1108/JOCM-11-2015-0221>
- Bartunek, J. M., Rynes, S. L. ve Ireland, R. D. (2006). What makes management research interesting, and why does it matter? *Academy of Management Journal*, 49(1), 9-15. <https://doi.org/10.5465/amj.2006.20785494>
- Bluhm, D. J., Harman, W., Lee, T. W. ve Mitchell, T. R. (2011). Qualitative research in management: A decade of progress. *Journal of Management Studies*, 48(8), 1866-1891. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2010.00972.x>
- Campbell, J. P. ve Wilmot, M. P. (2017). *The functioning of theory in industrial, work, and organizational psychology*. N. R. Anderson, D. S. Ones, H. K. Sinangil ve C. Viswesvaran, (Ed.), Handbook of industrial, work and organizational psychology, 2nd edition (s. 3-38) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage. <https://dx.doi.org/10.4135/9781848608320>
- Cassell, C., Cunliffe, A. L. ve Grandy, G. (2018). *The SAGE handbook of qualitative business and management research methods: Methods and challenges*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781526430236>
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London: Sage.
- Corley, K. G. ve Gioia, D. A. (2011). Building theory about theory building: What constitutes a theoretical contribution? *Academy of Management Review*, 36(1), 12-32. <https://doi.org/10.5465/amr.2009.0486>
- Cornelissen, J., Höllerer, M. A. ve Seidl, D. (2021). What theory is and can be: Forms of theorizing in organizational scholarship. *Organization Theory*, 2(3), 1-19. <https://doi.org/10.1177/26317877211020328>
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2017). *Introduction: The discipline and practice of qualitative research*. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), The SAGE handbook of qualitative research (5th Ed.), (s. 29-71) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Drucker, P. F. (1993). *Managing in turbulent times*. New York: Harper Business.
- Dul, J. ve Hak, T. (2008). *Case study methodology in business research*. London: Elsevier.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14(4), 532-550. <https://doi.org/10.5465/amr.1989.4308385>
- Eisenhardt, K. M. (1991). Better stories and better constructs: The Case for rigor and comparative logic. *Academy of Management Review*, 16(3), 620-627. <https://doi.org/10.5465/amr.1991.4279496>
- Eisenhardt, K. M. ve Graebner, M. E. (2007). Theory building from cases: Opportunities and challenges. *Academy of Management Journal*, 50(1), 25-32. <https://doi.org/10.5465/amj.2007.24160888>
- Eisenhardt, K. M., Graebner, M. E. ve Sonenshein, S. (2016). Grand challenges and inductive methods: Rigor without Rigor Mortis. *Academy of Management Journal*, 59(4), 1113-1123. <https://doi.org/10.5465/amj.2016.4004>
- Erickson, F. (2017). *A history of qualitative inquiry in social and educational research*. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), The SAGE handbook of qualitative research (5th Ed.), (s. 87-141) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Gehman, J., Glaser, V. L., Eisenhardt, K. M., Gioia, D., Langley, A. ve Corley, K. G. (2018). Finding theory–method fit: A comparison of three qualitative approaches to theory building. *Journal of Management Inquiry*, 27(3), 284-300. <https://doi.org/10.1177/1056492617706029>
- Gephart, R. P. Jr. (2004). Qualitative research and the Academy of Management Journal. *Academy of Management Journal*, 47(4), 454-462. <https://doi.org/10.5465/amj.2004.14438580>
- Gioia, D. A. (2018). *The long, hard road to legitimacy for qualitative research: A personal–professional journey*. R. Mir ve S. Jain (Ed.), *The Routledge companion to qualitative research in organization studies* (s. 453-464) içinde. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315686103>
- Gioia, D. A. ve Chittipeddi, K. (1991). Sensemaking and sensegiving in strategic change initiation. *Strategic Management Journal*, 12(6), 433-448. <https://doi.org/10.1002/smj.4250120604>
- Gioia, D. A., Corley, K. G. ve Hamilton, A. L. (2013). Seeking qualitative rigor in inductive research: Notes on the Gioia methodology. *Organizational Research Methods*, 16(1), 15-31. <https://doi.org/10.1177/1094428112452151>
- Glaser, B.G. (1992). *Basics of grounded theory analysis*. Mill Valley: Sociology Press.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Chicago, IL: Aldine.
- Grey, C. (2010). Organizing Studies: Publications, politics and polemic. *Organization Studies*, 31 (6), 677-694. <https://doi.org/10.1177/0170840610372575>
- Hambrick, D. C. (2007). The field of management's devotion to theory: Too much of a good thing? *Academy of Management Journal*, 50(6), 1346-1352. <https://doi.org/10.5465/amj.2007.28166119>
- Langley, A. (1999). Strategies for theorizing from process data. *Academy of Management Review*, 24(4), 691-710. <https://doi.org/10.5465/amr.1999.2553248>
- Langley, A. (2007). Process thinking in strategic organization. *Strategic Organization*, 5(3), 271-282. <https://doi.org/10.1177/1476127007079965>
- Langley, A. ve Abdallah, C. (2016). *Templates and turns in qualitative studies of strategy and management*. G. B. Dagnino ve M. C. Cinici (Ed.), *Research methods for strategic management* (s. 137-166) içinde. NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203676615>
- Langley, A. ve Truax, J. (1994). A process study of new technology adoption in smaller manufacturing firms. *Journal of Management Studies*, 31(5), 619-652. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.1994.tb00632.x>
- Langley, A., Smallman, C., Tsoukas, H. ve Van de Ven, A. H. (2013). Process studies of change in organization and management: Unveiling temporality, activity, and flow. *Academy of Management Journal*, 56(1), 1-13. <https://doi.org/10.5465/amj.2013.4001>
- Lee, T. W., Mitchell, T. R. ve Sablynski, C. J. (1999). Qualitative research in organizational and vocational psychology, 1979–1999. *Journal of Vocational Behavior*, 55(2), 161-187. <https://doi.org/https://doi.org/10.1006/jvbe.1999.1707>
- Lewin, K. (1952). *Field theory in social sciences*. London: Tavistock.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- MacKay, R. B. ve Chia, R. (2013). Choice, chance, and unintended consequences in strategic change: A process understanding of the rise and fall of Northco automotive. *Academy of Management Journal*, 56(1), 208-230. <https://doi.org/10.5465/amj.2010.0734>

- Mohr, L. B. (1982). *Explaining organizational behavior*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Morse, J. M., Bowers, B. J., Clarke, A. E., Charmaz, K., Corbin, J. ve Porr, C. J. (2021). *The maturation of grounded theory*. J. M. Morse, B. J. Bowers, K. Charmaz, A. E. Clarke, J. Corbin, C. J. Porrwith ve P. N. Stern (Editörler), *Developing grounded theory: Second generation revisited (2nd Ed)* (s. 3-22) içinde. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315169170>
- Myers, M.D. (2009) *Qualitative research in business & management*. London: Sage Publications.
- Nag, R. ve Gioia, D. A. (2012). From common to uncommon knowledge: foundations of firm-specific use of knowledge as a resource. *The Academy of Management Journal*, 55(2), 421-457. <https://doi.org/10.5465/amj.2008.0352>
- Ozcan, P. ve Eisenhardt, K. M. (2009). Origin of alliance portfolios: Entrepreneurs, network strategies, and firm performance. *The Academy of Management Journal*, 52, 246-279. <https://doi.org/10.5465/amj.2009.37308021>
- Özen, Ş. (2002). Türkiye'deki örgütler/yönetim araştırmalarında törensel görgülcülük sorunu. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 5-31. http://yad.baskent.edu.tr/files/2002_cilt_2_ekim_4.pdf
- Patton, M. Q. (1980). *Qualitative evalutaion mehods*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Patvardhan, S. D., Gioia, D. A. ve Hamilton, A. L. (2015). Weathering a meta-level identity crisis: Forging a coherent collective identity for an emerging field. *The Academy of Management Journal*, 58(2), 405-435. DOI: 10.5465/amj.2012.1049
- Penrose, E. (1959). *The theory of the growth of the firm*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Powell, E. E. ve Baker, T. (2014). It's what you make of it: Founder identity and enacting strategic responses to adversity. *Academy of Management Journal*, 57(5), 1406-1433. <https://doi.org/10.5465/amj.2012.0454>
- Ravenswood, K. (2011). Eisenhardt's impact on theory in case study research. *Journal of Business Research*, 64(7), 680-686. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2010.08.014>
- Sandberg, J. ve Alvesson, M. (2021). Meanings of theory: Clarifying theory through typification. *Journal of Management Studies*, 58(2), 487-516. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/joms.12587>
- Shapira, Z. (2011). "I've got a theory paper—do you?": Conceptual, empirical, and theoretical contributions to knowledge in the organizational sciences. *Organization Science*, 22(5), 1312-1321. <https://doi.org/10.1287/orsc.1100.0636>
- Strauss, A.L. ve Corbin, J. (1990) *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Thousand Oaks, Sage Publications.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic interactionism: A social structural version*. Menlo Park, CA: Benjamin/Cummings Pub. Co.
- Su, N. (2018). *Positivist qualitative methods*. C. Cassell, A. L. Cunliffe ve G. Grandy (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative business and management research methods: Methods and challenges* (s.17-32) içinde. Thousand Oaks, CA: Sage. <http://dx.doi.org/10.4135/9781526430236>
- Suddaby, R. (2006). From the editors: What grounded theory is not. *Academy of Management Journal*, 49(4), 633-642. <https://doi.org/10.5465/amj.2006.22083020>

- Sullivan, W., Ehrlich, T. ve Colby, A. (2016). *The Carnegie report: Looking back and thinking forward*. C. Steyaert, T. Beyes ve M. Parker (Ed.), *The Routledge companion to reinventing management education* (s. 23-35) içinde. Abingdon, UK: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315852430>
- Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. Austin & S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* (s. 33-47) içinde. Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tosun, K. (1965). Bir işletme idaresi yüksek okulunun ders programına dair bazı mütalaa ve teklifler. *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 1(2), 38-62.
- Tunçalp, D. (2021). Nitel araştırmalarda paradigmlar, yöntembilimleri ve araştırma titizliği. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-47. <https://betadergi.com/yoad/yonetim/icerik/makaleler/80-published.pdf>
- Üsdiken, B. (2014). Centres and peripheries: Research styles and publication patterns in 'top' U.S. journals and their European alternatives, 1960-2010. *Journal of Management Studies*, 51(5), 764-89. <https://doi.org/10.1111/joms.12082>
- Van de Ven, A. H. (1989). Nothing is quite so practical as a good theory. *Academy of Management Review*, 14(4), 486-489. <https://doi.org/10.5465/amr.1989.4308370>
- Van de Ven, A. H. (2007). *Engaged scholarship: A guide for organizational and social research*. New York: Oxford University Press.
- Van Maanen, J. (1979a). Reclaiming qualitative methods for organizational research: A Preface. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 520-526. <https://doi.org/10.2307/2392358>
- Van Maanen, J. (1979b). The fact of fiction in organizational ethnography. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 539-550. <https://doi.org/10.2307/2392360>
- Weick, K. E. (1989). Theory construction as disciplined imagination. *The Academy of Management Review*, 14(4), 516-531. <https://doi.org/10.2307/258556>
- Weick, K. E. (1995). What theory is not, theorizing is. *Administrative Science Quarterly*, 40(3), 385-390. <https://doi.org/10.2307/2393789>
- Weick, K. E. (1999). Theory construction as disciplined reflexivity: Tradeoffs in the 90s. *Academy of Management Review*, 24(4), 797-806. <https://doi.org/10.5465/amr.1999.2553254>
- Willmott, H. (2011). Journal list fetishism and the perversion of scholarship: reactivity and the ABS list. *Organization*, 18 (4), 429-442. <https://doi.org/10.1177/135050841140353>
- Yin, R. K. (1984/1994). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Extended Abstract

Introduction

Qualitative research methodologies try to explore, explain, and describe the meanings people assign to the things, events, and actions surrounding them in their daily lives (Erickson, 2017). Erickson (2007) argues that the historical roots of qualitative research can be traced back to the works of the ancient Greek historian Herodotus. Suddaby (2006) denotes Charles Darwin, Christopher Columbus, and Sigmund Freud as the explorers who used qualitative methods in their risky endeavors in their peculiar ways. Although qualitative research is matured and looks up promising horizons, the historical development is highly turbulent (Denzin and Lincoln, 2017). For all research efforts, the theory is the initial trigger, and the output is used to explain the phenomenon under scrutiny. The theory is also crucial for connecting scientific knowledge with practice. In this study, the role of theory and theory development in social sciences is underscored by describing three pivotal methodological traditions in management and organization.

Purpose

Knowledge created within the field of management and organization is found to be uninteresting and criticized as being low in terms of theoretical and practical contribution (Alvesson and Spicer, 2016; Alvesson and Sandberg, 2013; Willmott, 2011; Grey, 2010). The claim seems to be bitter, but the situation is not shinier for other fields of social sciences as well. It is self-evident that there is a solid need to problematize current theorizing in social sciences, especially within the qualitative paradigm. Having this claim in mind, the purpose of this study is to describe the three pivotal traditions of theorizing-oriented research in management and organization. Although the essential role attributed to theory in the academic context is robust and systematic, knowledge about theorizing based on empirical material tends to be limited. To fill the gap, three theorizing-oriented methodologies in management and organization, which are named after their developers' surnames, were described in detail by providing exemplary studies.

Design and Methodology

This theoretical study is designed in three main parts in addition to introductory paragraphs and the conclusion. The introduction provides the rationale for the study by underlining the historical development, current situation, and the mid-life crisis of qualitative research due to various institutional factors and the lack of theorizing-oriented qualitative studies in social sciences. After setting the stage, the study continues with a highly general situation of qualitative research in management and organization. It is acknowledged that the world of organizations is fragmented, uncertain, and dynamic, thus making qualitative data invaluable (Langley and Abdallah, 2016). Although there is an upturn in the number of qualitative publications in high-impact journals, the increase is marginal (Cassell et al., 2018) and geographically biased (Üsdiken, 2014). Quoting Kurt Lewin (1951, p. 169), “[T]here is nothing so practical as a good theory,” it is asserted that qualitative research has the potential to close the theory-practice gap as well as come up with new and/or better theories. The question is, where and how can we find good theory in management and organization?

Findings

Although theoretical contribution in academic peer reviews is of utmost importance, there needs to be an agreed-upon definition of what theory is. Various definitions and functions assigned to theory make it impossible to grasp the concept's meaning. According to Eisenhardt, the theory is “a combination of constructs, relationships between constructs, and the underlying logic linking those constructs that are focused on explaining some phenomenon in a general way (Gehman, 2018, p. 281).” For Weick (1995), academic efforts should be concentrated on theorizing rather than the theory itself, as the former is the process, and the latter

is the output. It should also be noted that methods concerning theorizing are not “cookbook recipes” (Gioia et al., 2013). However, methods used frequently in the literature eventually become research traditions for developing theories that explain social phenomena in management and organization. The methods described in this study are named after their developers’ surnames. Langley method is specifically designed for developing theories from process data (Langley, 1999), the Eisenhardt method is designed for building theories from multiple case studies (Eisenhardt, 1989), and finally, the Gioia method is designed for inductive theory building more akin to grounded theory (Gioia et al., 2013). All the methods emerge from the intellectual background provided by Glaser and Strauss’s (1967) grounded theory. Common features other than positioning grounded theory as the main guide of the methods are employing theoretical sampling, using rich data sources and deep immersion in the phenomenon (Gehman et al., 2018). Methods are described in detail, and exemplary studies are given to clarify how these methods are used for theorizing from empirical material. It should be acknowledged that these methods are not applicable to all research questions, researchers are urged to take theory-method fit into account seriously.

Research Limitations

Like all academic endeavors, this study also bears limitations. Due to word limitations, any two studies are used to exemplify each method. These methods are frequently used and thus become traditions. These methods are applied in various fields, with various combinations, and published in various outlets. This study only exhaustively attempts to describe some possibilities while conducting theorizing-oriented qualitative research in management and organization. The researchers’ creativity is the most crucial determinant of these methods’ potential.

Implications

Applying the methods described in this study to various fields of social sciences will support efforts to modify existing theories and develop new innovative theories, thus enabling us to understand complex social phenomena surrounding us. It is also expected that high quality theory will enhance our potential for closing the gap between the theory and practice especially in the applied fields of social sciences.

Originality

This study underscores the need for novel theories in social sciences while describing and exemplifying pivotal methods that can be used to modify and/or innovate novel theories in management and organization and in various social sciences.

Araştırmacı Katkısı: Ozan AĞLARGÖZ (%100).

Teşekkür Beyanı: Türkiye’de nitel araştırma yöntemlerine ve akademik gelişimime katkılarından ötürü Prof. Dr. Yıldız Uzuner’e teşekkür ederim.